

Derleme Makale

Yeşilay Cemiyeti ve Faaliyetleri: Bağımlılıkla Mücadele, Sağlıklı ve Ahlâklı Nesiller Yetiştirme

Green Crescent Society and Activities: Fighting With Addiction Raising, Healthy and Moral Generations

Hatice GÜZEL MUMYAKMAZ

Dr. Öğr. Üyesi Yozgat Bozok Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD

hatice.guzelmumyalmaz@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9388-5247>

Makale Gönderme Tarihi	Revizyon Tarihi	Kabul Tarihi
27.01.2020	25.02.2020	02.03.2020

Öz

Makale, Yeşilay Cemiyeti'ni kuruluşu, gelişimi, ahlaki ilkeleri ve faaliyetlerini konu edinmektedir. Çalışma, Cumhuriyet Arşivi'ne ait belgeler, gazeteler, Yeşilay Nizamnamesi, Dr. Mazhar Osman ve Dr. Fahrettin Kerim Gökay'ın eserleri, Yeşilay dergisi, broşürler ve araştırma eserlerine dayanmaktadır. Yeşilay 5 Mart 1920'de Hilal-i Ahdar adıyla kurulmuştur. 1934'te Bakanlar Kurulu Kararı ile kamu yararına dernek statüsü kazanmıştır. İlk Genel Başkanı Prof. Dr. Mazhar Osman Usman, İkinci Genel Başkanı ise Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay'dır. Fahrettin Kerim hocası Mazhar Osman'ın Genel Başkanlığı döneminde Cemiyetin Genel Sekreteri ve Gençlik Şubesi Başkanlığını yapmıştır. İstanbul Vali ve Belediye Başkanlığı yaptığı dönemde dahi Kurumun Fahri Genel Başkanlığını yürütmektedir. Gençlik Şubesi'nin çalışmaları yurt içi ve yurt dışında takdir toplamıştır. Yeşilay, Türkiye adına Uluslararası İçki Karşıtları Birliği'ne üye olmuş, Kongrelerinde temsil edilmiştir. Yeşilay Günü ve Üzümlü Günü kutlamaları ile Yeşilay Rozeti dağıtımı, seminer, konferans, müsamere ve kongreleri ile sesini duyurmaya çalışmıştır. Amacı ülkede bağımlılık yapan maddelerin kullanımını engellemek, sağlıklı nesillerin yetişmesini ve bu çerçevede ahlak eğitimini desteklemektir.

Anahtar Kelimeler: Yeşilay, Bağımlılık, Sağlıklı ve Ahlâklı Nesiller, Mazhar Osman Usman, Fahrettin Kerim Gökay.

Abstract

The article focuses on the establishment, development, moral principles and activities of The Green Crescent Society. The study is based on Republic Archives documents, Green Crescent regulations, newspapers, works of Doctor Mazhar Osman's and Doctor Fahrettin Kerim Gokay, Green Crescent Journal, brochures and research works. Green Crescent was founded on 5 March 1920 under the name of Hilal-i Ahdar. In 1934 with the Decision of Council of the Ministers, it gained the status of association in the public interest. The first General President of the Society is Professor Doctor Mazhar Osman Usman and the second General President is Professor Doctor Fahrettin Kerim Gokay. Fahrettin Kerim became General Secretary of Society and Youth Branch Chair during his teacher Mazhar Osman's General President. He was the Honorary Chairman of the Society even when he was the Governor and Mayor of Istanbul. The works of the Youth Branch had been appreciated both at home and abroad. Green Crescent became a member of the International Anti-alcoholism Association on behalf of Turkey and It was

Önerilen Atıf/Suggested Citation

Güzel Mumyalmaz, H. 2020 Yeşilay Cemiyeti ve Faaliyetleri: Bağımlılıkla Mücadele, Sağlıklı ve Ahlâklı Nesiller Yetiştirme, Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 55(1), 368-387

represented in Congresses. It tried to make its voice by Green Crescent Day and Grape Day Celebrations, Green Crescent Badge, seminars, conferences and congresses. Its aim is to prevent the use of addictive substances in the country, support raising healthy generations and to support moral education in this context.

Keywords: Green Crescent, additivity, healthy and moral generations, Mazhar Osman Usman, Fahrettin Kerim Gökay.

Giriş

Yeşilay, Birinci Dünya Savaşı sırası ve sonrasında işgal güçlerinin alkol ve uyuşturucu maddeleri yaygınlaştırması ve işgale karşı mücadele ruhuna zarar vermesini önlemek amacıyla dönemin Şeyhülislam'ı İbrahim Haydarizade'nin himayesinde Dr. Mazhar Osman Uzman ve arkadaşlarının gayreti ve Sultan Vahdettin'in izniyle 5 Mart 1920'de Hilâl-i Ahdar adıyla kurulmuştur¹. Mazhar Osman Bey, 20.yüzyılın başında içki karşıtlığının batıda moda haline geldiğini, bu teşebbüsten vaz geçmeyecek, çalışmaktan yorulmayacak bir içki düşmanı olarak ülkenin aydınlarının kendisini teşvik ettiğini, vaktin Şeyhülislâmı ve dindar kitlenin de bunu desteklediğini ancak kendisinin ve arkadaşlarının bunu bir "taassup" yeri olarak değil, ilmi verilere dayalı, fenalığının anlatıldığı bilinçli bir düşman yetiştirme kurumu olarak düşünüyordu.²

28 Nisan 1920'de TBMM'de Ali Şükrü Bey, ülkede içki üretimi ve tüketiminin yasaklanmasına dair bir Kanun teklifi vermişti. Teklif 14 Eylül 1920'de kanunlaşmıştı. Ali Şükrü Bey tarafından teklif edilmesine gerekçe olarak; İslâm dinince haram kılınan içkinin, halk arasında doğurduğu fenalık ve tahribatın önlenmesi ve milletin bu beladan kurtarılması gösterilmiştir. Üstelik Amerika gibi içkinin haram olmadığı bir ülkede verdiği zararlardan dolayı içkinin yasaklandığına da işaret etmişti.³

Yeşilay Cemiyeti Umumi Kâtibi Fahrettin Kerim Bey, içkinin insanlarda kendini bilmezlik hali ortaya çıkardığını ve utanç duygusunu ortadan kaldırdığını savunarak, sosyal suçlara da sebep olduğunu ifade etmiştir.⁴

Yeşilay Cemiyeti Genel Başkanı Mazhar Osman ise, haylazlığın, serseriliğin, cinayetlerin anası sarhoşluktur. Sarhoşlar her türlü kötü eğilime girebilirler, demektedir.⁵

Yeşilay Cemiyeti Nizamnâmesi'ne göre Cemiyetin amacı, alkollü içki ve uyuşturucu maddeler tüketimi ile mücadele etmektir. Bu amaca ulaşmak için konferanslar, radyo ve televizyon konuşmaları, sergiler, kurs ve seminerler düzenlemek, spor, sanat ve kültür çalışmaları yapar; bağımlılar için hastaneler kurar; uluslararası teşekküllerle iletişime geçer, bunların toplantılarına temsilci gönderirdi.

Cemiyete asli aza olurken şu yemin edilirdi: "*Üye kaldığım müddetçe uyuşturucu zehirleri ve alkollü içkileri hekim reçetesiyle ilaç olarak verilenler hariç, hiçbir suretle kullanmamaya,*

¹BOA.BEO.4584.343.748./H.29.10.1337.Şeyhü'l İslam-ı Sabık Haydarizade İbrahim Efendi Hazretlerinin Maaşı Hakkında Muamele-i Lazıme ifası.; <https://www.yesilay.org.tr/tr/kurumsal/tarihce>.; Yeşilay Nizamnamesinin 1.maddesine göre Hilâl-i Ahdar 1 Mart 1920'de kurulmuştur. Cemiyet zaman içinde Yeşil Hilâl ve Yeşilay adlarını almıştır. Cemiyet Bakanlar Kurulu'nun izniyle Türkiye Yeşilay Cemiyeti adını kullanmıştır. **Türkiye Yeşilay Cemiyeti Nizamnamesi**, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul,1973, s.3.

²Aktaran, Murat Arpacı, "Türkiye'de Alkol Karşıtı Düşünce ve Hareket (1910-1950)", **Toplum ve Bilim**, Y.2015, S.134, s.35.

³Kanuna göre;1- Osmanlı ülkesinde her türlü içkinin üretimi yasaktır. 2- İçki üretirken yakalananlardan beher kıyesi için elli lira ceza alınır. 3- İşret ettiği görülenler ya şeri hükümlere göre cezalandırılır ya da 50 liradan 250 liraya kadar ceza-i nakdiyye alınır. 4-Bu kanunun yayımlanması ile mevcut içkiler imha ve müsadere edilir. 5-Kanun neşri tarihinden itibaren geçerlidir. 6-Kanunun uygulanmasından Zabıta-i Mülkiyye, Adliyye, Nizamiye Mahkemeleri memurdur. Onur Karahanoğulları, **Birinci Meclisin İçki Yasağı (Men-i Müskirat Kanunu)**, Ankara, 2007, s.11-12. <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/karahan/makaleler/menimuskirat.pdf>.22.

⁴Fahrettin Kerim Gökay, **Sağlık Düşmanı Keyif Verici Maddeler**, MEB, Ankara, 1948. s.19-21.

⁵Aktaran Arpacı, **a.g.e.**, s.49.

Cemiyet ve ülkeye daima sadık kalmaya ve ülkeyi yaymaya şeref ve namusum üzerine söz veriyor ve yemin ediyorum."⁶

Yeşil Hilâl Cemiyeti, bu anlayış ile faaliyetlerine devam ederken 19.9.1934'te Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı ve İsmet İnönü'nün Başbakanlığı döneminde kamu yararına dernek statüsü kazanmıştı.⁷ Yeşil Hilal Cemiyeti'nin faaliyetleri Cemiyetin Genel Merkezinin düzenlediği ve Gençlik Şubesi'nin kurulması (1930) ile Gençlik Şubesi'nin yürüttüğü faaliyetler olarak iki gruba ayrılabilir. Esasen içki, esrar, eroin gibi kötü alışkanlıklara karşı milleti ve Türk gençliğini korumak üzere kurulup teşkilatlanmakla beraber⁸ Gençlik Teşkilatı da bilhassa gençler arasında düzenlenen toplantılar, müsamereler, piyesler ile öne çıkmıştır. Cemiyetin ilk Genel Başkanı 1920'den 1945'e kadar Ord. Prof. Dr. Mazhar Osman Usman(Uzman)⁹ Umumi Kâtibi Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay'dır¹⁰. Fahrettin Kerim aynı zamanda Gençlik Şubesi

⁶Yeşilay Nizamnamesi, s.4-5.

⁷BCA 030.18.01.02.48.64.8.19.9.1934.

⁸Asabiyeci Doktor Cevat Zekai Bili İstanbul'dan yetki alarak, İzmir'de Yeşilay Cemiyeti'ni kuracak. Gazetecilere konuşan doktor, Büyük Harpten sonra dünyanın her yerinde deliliğin arttığını, memleketimizin de bundan varestede kalamayacağını, cemiyetin çetin bir yol üzerine azimle çalışacağını söylemişti. "İzmir'de Yeşilay Cemiyeti Kurulacak", **Cumhuriyet**, 30.5.1935.s.5.

⁹Mazhar Osman Usman, Yunanistan'ın Dedeoğlu'na bağlı Sofulu'da doğdu. Gülhane Tatbikat Mektebi ve Seririyat Hastanesi'nde staj yaparken Akıl ve Sinir Hastalıkları asistanlığına seçildi. Mecburi hizmet için Manastır'a gönderildi. Dönüşünde İstanbul'da Mekteb-i Tıbbiyye-yi Şahane'de Raşit Tahsin Beyin yanında Akıl ve Sinir Hastalıkları Uzmanı oldu. Münih'te bir dönem psikiyatri polikliniğinde çalıştı. Ardından İstanbul'a döndü ve Yemen'e gönderildi. 1909'da Gülhane Tatbikat Mektebi ve Seririyat Hastanesinde Sinir Hastalıkları doktoru olarak çalıştı ve ünlendi. Balkan Savaşı'nda Çatalca'da kolera salgınına karşı mücadele etti. 1914'te Haseki Hastanesi Meccanin Müşahedesinin başhekimisi oldu. Burada Cinnat emaresi gösterenler Toptaşı Bimarhanesi'ne gönderiliyordu. I. Dünya Savaşında Haseki hastanesinin akıl hastaları Fransız Lape hastanesine gönderildi ve buranın yönetimi Mazhar Osman Beye verildi. Burada düzenlediği tıbbi toplantılara dönemin aydın, şair ve edebiyatçıların gelmesi ile kendisinin ünü ve Psikiyatri'nin bilinirliği arttı. Sosyal bir bela olarak tanımladığı alkol ve diğer uyuşturucu maddelerle mücadele için 1920'de Hilal-i Ahdar'ı kurdu. Daha sonra Toptaşı Bimarhanesi Baştabipliğine getirildi. İhsan Şükrü, Talha Münir, Şükrü Hazım (Tiner), Ahmet Şükrü (Emet), Fahrettin Kerim gibi gençlerle Hastaneyi düzenlemeye çalıştı. Hastane başhekimliğine Arifi Paşanın tayin edilmesi ile hastaneden ayrıldı. Öğrencileri İhsan Şükrü, Fahrettin Kerim ve Necati Kemal'e Almanya'ya gitmelerini tavsiye etti. 1922'de TBMM tekrar Toptaşı Bimarhanesi Başhekimliğine tayin edildi. Psikoloji laboratuvarlarını kurdu fakat hastanenin gelişimi pek uygun olmadığı için Bakırköy'deki Reşadiye Kışlasını modern bir hastaneye dönüştürdü. Başarıları ile Ordinaryüs unvanına getirildi (1933). Hayatının son on yılında Tıp Fakültesinde çalıştı. 1941'de yolsuzluk ile suçlandı. 31 Ağustos 1951'de Ortaköy Şifa Hastanesi'nde öldü. Usman soyadı akılla uğraşan anlamında verilmiştir. Nuran Yıldırım, "Mazhar Osman (Uzman)", **İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., C.42, 2012, s.189-191. Mazhar Osman, Kızılay Derneği'nin ilk müteşebbisidir. Akıl Hastalıkları Cemiyeti'nin kurucusudur. Fransız Nöroloji Cemiyeti, New York Nöroloji Akademisi ve Alman Akliye Cemiyeti'nin üyesidir. Fransa, Almanya, Belçika, İtalya, İsviçre, Danimarka, İngiltere Tıp Kongrelerine sunduğu tebliğlerle ün kazandı. Cem Atabeyoğlu, "Tanımadığımız Ünlü Tanıdıklar", Taha Toros Arşivi, Tarihsiz.

¹⁰Fahrettin Kerim Gökay, 10 Ocak 1900'de Eskişehir'de doğdu. Eskişehir Liva İdadisinde Tecdid-i Efkâr gazetesini, Tıp Fakültesi'nde El Hila-i Osmani'yi çıkardı. Eskişehir'de ise Milliyetçi ve Halkçı Ahrar gazetesini çıkardı. Kurucuları arasında bulunduğu Hilal-i Ahdar Cemiyeti'nin 1923'te Genel Sekreterliği'ne atandı. 1922-24'te Münih, Hamburg ve Viyana Üniversitelerinde ihtisas yaptı. Türkiye'ye döndüğünde Sinir ve Akıl Hastalıkları Hastanesinin Laboratuvar Şefliğine atandı. Toptaşı Hastanesi'nin Bakırköy'e naklinde görev aldı. 1926'da Klinik çalışmalarına başladı ve Tıp Fakültesi'nde Akliye Seririyatı Yardımcılığına atandı. 1933'te Psikiyatri Profesörü, 1942'de Nöroloji Ordinaryüs Profesörü oldu. 1933'ten itibaren çeşitli kongrelere katıldı. 1946'da Uluslararası İçki Düşmanları Birliği üyeliğine seçildi. Çeşitli bilim ve düşünce derneklerinde görev yaptı. Tıp Dünyası ev Yeşilay Dergilerini yayımladı. 1938'den 1946'ya kadar Tıp Fakültesi Dergisi'nin yöneticiliğini yürüttü. Yeşilay, Türk Tıp Encümeni, Muallimler Birlikleri Başkanlıkları, Türk Tıp Kongresi ve Etibba Muhadenet görevlerinde bulundu. Fransız, Alman, İngiliz Tıp Dergilerinde yazılar yazdı. Alman ve Fransız Asabiye Cemiyetlerinin üyeliklerine seçildi. Uluslararası İçki Düşmanları İcra Heyeti Üyeliğine, Uluslararası Meyve Usaresi Cemiyeti İdare Komitesi üyeliğine seçildi. 1949'da Yüksek Sağlık Şurası Üyeliğine seçildi. 1949'da İstanbul Vali ve Belediye Başkanlığına atandı. 1957'ye kadar bu vazifede kaldı. 1957'de Bern

Başkanı'dır. 1945-1950'ye kadar Cemiyet'in Genel Başkanlığını yapmıştır. İcra Kurulu seçim dönemlerinde değişmiştir. Cemiyet'in başkan ve temsilcileri kurumun dünyadaki muadilleri (Uluslararası İçki Düşmanları Cemiyeti) ile işbirliği içinde olmuş, toplantılarına katılmıştır. Cemiyet Yeşilay Mecmuası adı ile 1932'den itibaren dergi yayını da yapmıştır¹¹. Cemiyet, Hilal-i Ahdar olarak kurulmuş, Yeşil Hilal ve zaman içerisinde de Yeşilay olarak adlandırılmıştır.

Fahrettin Kerim'in, Cemiyetin faaliyetleri ile ilgili beyanatı Cemiyetin çalışma alanlarını göstermektedir ve Nizamnâmesi ile paraleldir: *"Yeşilay Cemiyeti, mesaisinde muvaffak olmaktadır. Son on beş gün içinde Cemiyetin gayeleri hakkında yedi konferans verilmiştir. Dr. İbrahim Zati Bey tarafından Kız Muallim Mektebi'nde, Kız Lisesi'nde, Darüşşafaka'da, Avukat Ferit Bey tarafından Gazi Osman Paşa, Mülkiye ve Polis Mekteplerinde ve Şems'ül Mekâtîp'te konferanslar verilmiştir. Bunların mesai muhassalası olmak üzere 400'e yakın aza kaydedilmiştir. Ayrıca gençler arasında Beden Terbiyesi teşkilatı ile de temas edilmiş ve bu suretle de 200'e yakın yeni aza kaydedilmiştir. Toplam son aylar zarfında 600 genç ve münevver aza kaydedilmiştir. 23 Mayıs'ta yapılacak Yeşil Gün Bayramına Almanya ve Lozan'daki Beynelmîlel İçki Düşmanları teşkilatı da ilgi göstermiş, tercüme ve neşredilmek üzere içki aleyhinde hitabeler gönderilmiştir. Moskova'daki İçki Düşmanlığı Cemiyetine gönderilen yayınlar da büyük ilgi uyandırmış ve teşekkür cevapları gelmiştir. Dresten'de resmi açılışı Mayıs'ta yapılacak olan Uluslararası Hıfzıssıhha Sergisine Yeşil Hilal yayınları da gönderilmişti. Genç Yeşil Hilâlciler, kümeler halinde gezintiler yapacaklardı. Gayelerini her tarafa yaymak için Yeşil Gün Bayramı'ndan hariç olmak üzere eğlenceler düzenlenecekti"*.¹² Yeşilay şubelerine alkol alan kişilerin üyeliklerine şiddetle karşı çıkılmış, Yeşilaycıların toplantı ve ziyafetlerde su ve boş bardak kaldırmaları karara bağlanmıştı.¹³ Maarif Vekâleti ile İşbirliği içerisinde okullarda sağlık ve ahlak eğitimine destek olmak üzere faaliyette bulunulmuştu.

1. Okullarda Ahlâk ve Sağlık Eğitimi

1943 Yılında Maarif Vekâleti tarafından kabul edilen Ahlâk Prensipleri Yeşilay Cemiyeti tarafından basılarak tüm yurtta dağıtılmıştı¹⁴. Kitapçığın önsözünde Fahrettin Kerim Gökay, ispirotolu içki ve uyuşturucu zehirlerin irade ve seciye düşmanı olduğunu, bir insanın iyi vasıflarını bozduğunu ve şahsiyetini yıktığını ifade etmekteydi. Yeşilay Gençliğini ise çevresinde iyiliğin, doğruluğun, çalışkanlığın timsali, ailesini, yurdunu, insanlığı sosyal tehlikelerden koruma yolunda iyi bir önder, çevresine nur saçan bir meşaleye benzetmekteydi. 16 yıl önce Yeşilay'ın "temiz sinesinden fıskıran" Gençlik kolunun yetiştirdiği gençler bugün yurdun dört bucağındaydı. Onlar birbirlerini sevip, saymakta, çalışkanlıkları ile takdir toplamaktaydılar. Askeri, idari, amme, devlet sırrı onlara korkmadan verilebilirdi. Çünkü onların kafaları daima "ayık"tı. İçki onların şuurunu karartmaz, iradesini yıkmaz, duygusunu köreltmezdi. Yeşilay, bu küçük broşürle İkinci Milli Eğitim Şurasında kabul edilen milli ahlak prensiplerini yurt çocuklarına basıp dağıtırken yarına inan ve imanla bakmaktaydı. Yeşilay davasını benimseyen "imanlı", "inanlı", akide sahibi Türk Gençliği kendini tabiatın saf ve temiz sinesinde her türlü maddi ve manevi zehirlerden uzak

Büyükelçisi atandı. 1960'da Dış İşleri Bakanlığı Yüksek Müşavirliğine atandı. 1961'de CHP İstanbul Milletvekili seçildi. 1962'de İmar İskân Bakanı, 1963'te Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı oldu. 1963'te ilk Lions kulübünü kurdu ve Genel Başkanı oldu. 1974'de Fahrettin Kerim Gökay Vakfı'nı kurdu ve bütün mal varlığını hizmet amacıyla buraya bağışladı. 22 Temmuz 1987'de vefat etti. Merve Yalman, **Fahrettin Kerim Gökay'ın İstanbul Valiliği ve Belediye Başkanlığı (1949-1957)**, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2010., s.3-10.

¹¹"Yeşilay Mecmuası", **Cumhuriyet**, 21.01.1944, s.4. Dergiye 169.sayısından itibaren CHP Genel Sekreterliğince de abone olunmuş, 1950'den itibaren aboneliğin kesilmesi istenmişti. **BCA.490.1.0.0.1361.518.2.17.8.1950.**

¹²"Yeşil Hilal Cuma Günü İçkisiz Bir Eğlence Tertip Ediyor", **Cumhuriyet**, 19.5.1930, s.4. Yeşilay Şubeleri zaman içerisinde gayrimenkul alımı da yapabiliyordu. **BCA.30.18.1.2.133.71.9.24.8.1953.** Kırklareli İli Camii Kebir Mahallesi'nde 89 Ada 27 Parsel Numaralı Hazine Binasını satın almıştı.

¹³"Yeşilaycıların İzmir Kongresi", **Milliyet**, 28.11.1955, s.5.

¹⁴**BCA.490.1.0.0.597.65.4.18.10.1946.** 1943 İkinci Milli Eğitim Şurasınca Kabul Edilen Ahlak Prensipleri Yeşilay Cemiyeti'nin Ahlak Prensipleri. Kader Basımevi, İstanbul, 1947.

tutarak yurda ve millete olan borçlarını her vakit seve seve yapacak dünya gençliğine örnek olarak yetişecekti.¹⁵

Kitapçıkta Yeşilay gençliğinin ruh hali ve karakter özellikleri ayrıntısı ile tarif ediliyordu. İnsanoğlunun dünyaya gözünü açtığı zaman kendisinden öncekilerin ırsı yükünü taşıdığı, anne babadan gelenler ne kadar saf ve zinde olursa dünyaya gelen bebeğin de canlı ve zinde olduğu, temiz ve helal süt emmiş bir bebeğin pak ve temiz bir hayata namzet olduğu ifade ediliyordu. Sağlam bir çocuk karşısına çıkan her arızayı devirip, yoluna devam edebilirken, bazıları da çevrenin telkini ile keyif vasıtası olarak zehirin kucağına düşebilirdi. Yeşilay rozetini göğsüne takan bir genç ise manevi zırhını takmış olurdu. Bütün kadehlere mukavemet edebilirdi. Yeşilay gençliğinin feragat ve diğerkâmlığı çalışmalarında ana dava idi. Milletini en yüksek seviyeyi çıkarmayı “ülkü” bilirdi. Buraya varmak için “Türk çocuğu ciddi çalışırdı, ödevine bağlıydı. Her yerde her işte doğruluktan ayrılmaz, başkalarının ayrılmasına da meydan vermezdi. Yurttaşını sevip, ona yardım eder ve güvenirdi.”¹⁶

Kitapçıkta ahlâk eğitiminin önemi ve nasıl olması gerektiğinden de bahsedilmektedir. Rapora göre ahlâkî eylemden ayırmak imkânsızdır, inanılmayan ve yaşanmayan ahlâk olamaz. İnsan yaptığı şeye daha çok inandığı gibi benimsediği bir şeye de başkasını daha kuvvetle inandırır.

Okullarda ahlâk eğitimi üç amaca bağlıdır:

- Türk diline, kültürüne, inkılâbın eser ve esaslarına genellikle Türklük idealine bağlı bir Türk,
- Bütün medeni milletlerce kabul edilen yüksek ahlak ilkelerini benimsemiş bir insan,
- Kendine ve başkalarına saygı gösteren, haysiyet, şeref ve namus sahibi bir şahsiyet yetiştirmektir.

İdeal Türk Çocuğuna ait vasıflar ise şöyle sıralanmaktadır:

- İyi, doğru ve güzel olan manevi değerleri benimseyerek yaşar ve etrafındakileri yaşatmaya çalışır.
- Kendi günlük hayatında çalışma ve başarıları ile milletine en çok faydalı olur.
- Kendi menfaat ve saadetini milletin menfaat ve saadetinde arar ve bulur.
- Vazifesinde titizdir. Kendi hakları gibi başkalarının haklarını aramakta da uyanıktır.
- Milli egemenliğin ifadesi olan kanunlara bilgi ve sevgi ile uyar.
- İyi ve doğru işlere kendi teşebbüsü ile sarılır.
- Bilgi ve karakterine dayanarak çalışır ve işin sonucunu çekinmeden üzerine alır.
- İyi ve doğru bildiği şeyleri cesaretle savunur.
- Cemiyet işlerinde yurttaşları ile el ve emek birliği yapar.
- Geçmiş nesillerin bıraktıkları maddî, manevi ve insani değerleri yalnız korumakla kalmaz, onları zenginleştirerek kendinden sonra gelenlere devreder.¹⁷

Çeşitli Yaşlardakilere Verilecek Ahlak Eğitimi şöyledir:

- 7-12 yaşlarındaki çocukların psikolojileri bakımından, ilkokullarda ahlaki eğitimin sağlanması, örnek olmak, sözle telkin yapmak, iyi hareketleri tekrarlatmak, devamlı olarak yaptırmak lazımdır. Ancak bu şekilde bir ahlaklılık alışkanlık haline getirilebilir.
- Ortaokul çağına gelen çocuklarda milli, sosyal ve ahlaki duygular daha bilinçlidir. Bunlarda ahlak eylemleri, telkin ve düşündürme yollarıyla kuvvetlendirilmelidir.
- Lise son sınıf ve üniversite öğrencilerine ahlak eğitimi verilirken düşüncelerine ve akıllarına daha çok yer vermek gerekir. Gençlerin bu devirde benlik duyguları daha fazla gelişmiştir. Yükselme eğilimlerini ahlakta ve bilgide yükselmek yönünde tatmin etmelerini sağlamaya çalışmak gerekir.
- Ahlak komisyonun raporunda alınacak tedbirler etrafıyla gösterildikten sonra mesleki ve teknik okullarda köy enstitülerinde ahlak ilkelerinin iş ahlakına uygulanmasına geçilmişti:

¹⁵BCA.490.1.0.0.597.65.4., s.3. Fahrettin Kerim Gökay'ın önsözü.

¹⁶BCA.490.1.0.0.597.65.4.s.4-5.

¹⁷BCA.490.1.0.0.597.65.4, s.5-6.

- Bedeni işle ve üretim ile uğraşan okullarda hem üretimin verimli olması ve iyi olmasını sağlamak, hem de iradeli ve sosyal ruhlı, becerikli, birbirine yardıma alışık vatandaş yetiştirmek için her fırsattan faydalanarak ahlaki telkinlerde bulunmak gerektiğine inanmak gerekir.¹⁸

Ahlak Eğitimi İlgilendiren Sağlık Problemleri ise;

- Sağlığın okullarda gerçekleştirilmesi için bu işi bir meslek ve ödev edinen bir okul hekimi zümresi yetiştirilmelidir.
- Ankara, İstanbul gibi şehirlerde Milli Eğitim cephesine bağlı bir asabi ve akli hastalıklar uzmanının bulundurulması, okulda suç işleyen ve anti sosyal belirtiler gösteren talebelerin bu uzmanlar tarafından incelenmesi, bu uzmanların psiko-pedagoji enstitüsüne devam ettirilmesi.
- Okul talebelerinin sağlık fişleri yanında beden ve ruh yapılarını gösteren karakteroloji fişlerinin vücuda getirilmesi.
- Milli Savunma yaşında bulunan lise, yükseköğretim ve üniversite talebelerinin kan gruplarının tespit edilerek hüviyet cüzdanlarına geçirilmesi.
- Okullarda zihnen geri ve dinen mütereddi olanların elenerek zihnen geri olanların büyükşehirlerden birinde yatılı yardımcı okulu, ruhban mütereddiler için de düzeltici uzmanlık kurumunun vücuda getirilmesi.
- İlk teknik okullarda profesyonel tayine yarayacak psiko-teknik ve teknik laboratuvarlardan hiç olmazsa iki tanesinin devlet merkezinde ve İstanbul'da kurulması, bu işi öğrenmek için Almanya ve Amerika'ya talebe gönderilmesi.
- Okullarda muaşeret dersleri içerisinde dışleri temizlemek, yıkanmak, çevresini temiz tutmak ve buna benzer sağlık ana prensiplerinin öğretimi, ortaokul ve liselerde hiç olmazsa haftada bir sağlık bilgisi dersleri okutulması ve bunların mümkün olduğu kadar hayattan örnekler, sıhhi müze ve kurumlar gezintileri filmler ve levhalarda pratik hayata yarar bir şekilde öğretilmesi¹⁹.
- Ergenlik ve ergenlik öncesi dönemde çocuğun buhranlara kapılmaması için çocuğun tabiat bilgisi dersinde aydınlatılması. Okuduğu kitaplar ve gittiği sinemalarla ilgili çocuğun ailesinin aydınlatılması.
- Çocuğun beden ve ruh sağlığı ile ilgili olarak aileler ve okulun karşılıklı haberleşmesi.
- Çocuğun ruh dünyasına temas edebilecek bir öğretmenler zümresi oluşturulabilmesi.
- Çocuğun okul dışındaki hayatını incelemek üzere eğitmen öğrenci müfettişleri yetiştirilmesi.²⁰
- Milli Eğitim Bakanlığı Orta Eğitim Genel Müdürlüğü 1953-54 yılında Orta Eğitim Kurumlarında Yeşilay Kolu ihdas edilmesine karar verdi. Yeşilay Kolu okullarda öğrencileri aydınlatıcı faaliyetler içerisinde bulunacak, belirli gün ve saatlerde konferanslar verecek, eğitim filmleri de gösterilecekti.²¹

2. Yeşil Gün Bayramı, Yeşil Hilâl Rozeti ve Üzüm Bayramı

Cumhuriyet'in ilk yıllarında sesini faaliyetleri ile duyurmaya çalışan Cemiyetin üye sayısı her geçen gün artmış ve her sene Yeşil Gün Bayramı düzenlenmişti. 1930 yılında Yeşil Gün Bayramı 23 Mayıs Cuma günü düzenlenmişti. O gün Şirket-i Hayriye'nin 59 numaralı vapuru ile bir deniz gezintisi yapılacak, Vapur saat 8:00'de Köprü'nün Boğaz İskelesi'nden hareketle Adalar civarında kısa bir gezinin ardından 12:00'de köprüye varacaktı. Saat 13:00'de Yeşil Gün Bayramı başlayacak ve vapur Boğaziçi İskelesi'nden hareketle Kadıköy, Üsküdar, Beşiktaş, Bebek yolu ile Boğaz dışına çıkacak, oradan Anadolu yolu ile Adalara gidilecek, Akşam Kadıköy ve Üsküdar'a uğranarak, saat 20:00'de köprüye dönelecekti. Vapurda müzik ve içkisiz büfe

¹⁸BCA.490.1.0.0.597.65.4, s.6.

¹⁹BCA490.1.0.0.597.65.4., s.7.

²⁰BCA490.1.0.0.597.65.4.,s.8. İkinci Milli Eğitim Şurası Ahlak Komisyonunda şu isimler bulunmaktadır:

²¹“Okullarda Yeşilay Kolu İhdas Ediliyor”, **Milliyet**, 12.7.1953. s.2.; “Türkiye Yeşilay Cemiyeti'nin İsveç Bursu”, 1965 Ekim ayından başlamak üzere 6-9 ay arasında İsveç'te mesleki ve kültürel tetkikler için burs verilecekti. Bursiyerin bütün masrafları İsveç Anti-alkolik Gençlik Teşkilatı tarafından karşılanacaktır. Bursiyerin Yeşilay üyesi olması, 25 yaşını tamamlaması, İngilizce bilmesi, bir meslek öğrenimi bitirmiş olması aranan şartlar arasındaydı. Ayrıca müracaat edecekler dil sınavına tabi tutulacaktı. **Milliyet**, 1.8.1965, s.2.

mevcuttu. O gün Cemiyet tarafından halka, “içki sıhhat düşmanıdır” yazılı Yeşil Hilal rozeti dağıtılacaktı.²²

Yeşilay Kurumu Yeşil Hilal rozet dağıtımını halkı bilinçlendirmek için önemli bir sembolik çaba olarak görüyordu. Bunun için 29.6.1935’te İstanbul Valiliğinden bir Yeşilay günü istenmişti.²³

Yuvaların mutluluk ve sağlığını telkin eden Yeşilay, Büyük Bayram (Cumhuriyet Bayramı) etkinliklerinde de Yeşilay rozeti dağıtılacaktı.²⁴

Yeşilay Genel Merkez Kurulu, her yıl Eylül ayının 20’sinden sonra gelen ilk Pazar’ı Yeşilay Üzüm Bayramı olarak tespit etti. İstanbul’daki Yeşilaycılar ilk Üzüm Bayramını 21 Eylül 1947’de Pazar günü Bakırköy’de Yeni Mahalle Yeni Bağda kutlayacaklardı. Yeşilaycıların bu yeni geleneğine bütün vatandaşların uyarak Üzüm Bayramı Haftasında, yaradılışın ülke topraklarına ihsan ettiği çeşitli üzümleri birbirine yarış ederek bol bol yemelerini ümit ediyorlardı. Davetiyeler Kurumun Sirkeci’deki Merkezi’nden temin edilebilirdi.²⁵

Yeşilay’ın geleneksel yıllık Üzüm Bayramı’nın 33.sü, 23 Eylül 1953’te Pazar günü İncirli Numune Bağında yapılacaktı. Bu bayramlarda Yeşilay, üzüm ve üzüm suyu tüketiminin sağlık için daha faydalı olduğunu göstermeye çalışıyor ve birlik beraberlik ortamı oluşuyordu.²⁶

11.2.1954 günü Üsküdar Paşakapısı Cezaevi’nde Yeşilay Günü tertiplenmişti. Toplantıda Prof. Dr. Behçet Kamay, Gençlik Şubesi Başkanı Cevat Geray ve Gürman Güler tarafından içki düşmanlığı hakkında konuşmalar yapılmış, mahkûmların konuşmaları cevaplandırılarak, Yeşilay yayınları dağıtılmıştı.²⁷

İstanbul Kız Lisesi’nde 26.4.1954 günü saat 14:30’da bir Yeşilay Günü düzenlenmişti. Yeşilay İstanbul Merkezi delegeleri ile kalabalık bir lise ve üniversite grubunun katıldığı toplantıda çeşitli hatipler söz almış ve alkollü içkilerin zararları anlatılmıştı.²⁸

3. Yeşilay Cemiyetinin Kongre, Toplantı ve Kararları

Cemiyet, bağımlılık yapan maddelerin kullanımından kaynaklı kazaların meydana gelmesini engelleyebilmek için konferanslar verilmesi, sergiler düzenlenmesi, levhalar asılması, meyhanelerin sınırlandırılması, içki satışının sınırlandırılması gibi kararlar almaktaydı.

Mazhar Osman Bey’in başkanlığında 3.1.1932’de toplanan Yeşilay Cemiyeti üyeleri, araçlarda içki, esrar ve eroin kullanımından dolayı meydana gelen kazalara mani olmak için alınabilecek tedbirleri, görüşmüştü. Son zamanlarda meyhane sayısının artması üzüntü ile karşılanmış; içki, esrar vs. iptilasının milli bünyeye verdiği zararların halka anlatılması kararlaştırılmıştı. Halka kazaların sebeplerini anlatan sergiler açılması, levhalar asılması, keyif verici madde kullanılmasına mani olmak, bu gibi şeyler kullananların ruhsatlarının ellerinden alınması, seyrüsefer talimatnamesine uymayanların takip edilmesi, şehir içinde süratlerin sınırlandırılması, keyif verici maddeler yüzünden meydana gelen kaza fotoğraflarının çoğaltılması, meyhanelerin, sınırlandırılması, mahalleler arasındaki dükkânlarda içki satılmasının yasaklanması, sarhoşlar hakkındaki ilgili maddenin takibi, içki tüketiminin sınırlandırılması, okullardaki konferansların çoğaltılması kararlaştırılmıştı.²⁹

²²“Yeşil Hilal Cuma Günü İçkisiz Bir Toplantı Tertip Ediyor”, **Cumhuriyet**, 19.5.1930, s.4.

²³“Yeşilay Günü”, **Cumhuriyet**, 29.6.1935, s.2.

²⁴“Yeşilay Rozetleri”, **Cumhuriyet**, 29.10.1938., s.6.

²⁵“Yeşilay Üzüm Bayramı”, **Cumhuriyet**, 15.9.1947, s.2.

²⁶“Otuzüçüncü Üzüm Bayramı”, **Milliyet**, 24.9.1953., s.2. Üzüm Bayramının vakti her ne kadar 1947’de netleşse de bu bayramın 1920’den beri kutlandığı düşünüldükçe 33. Bayram denilmektedir.

²⁷“Dün Üsküdar Cezaevi’nde Yeşilay Günü Yapıldı”, **Milliyet**, 11.2.1954, s.2.

²⁸“İstanbul Kız Lisesi’nde Yeşilay Günü”, **Milliyet**, 27.4.1954, s.2.; Yeşilay’ın sosyal medyada yakın dönemki tanıtım faaliyetleri hakkında bir çalışma için bkz. Niyazi Gümüş, Leyla Ağaçoğlu, “Sivil Toplum Örgütlerinin Pazarlama İletişiminde Sosyal Medya Kullanımı: Kızılay ve Yeşilay Üzerinde Bir Araştırma”, **Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi**, 2018, 53(2), s.653-656.

²⁹“İçki Düşmanları Yeşilay Cemiyeti Meyhanelerin Tahdidini İstemeye Karar Verdi”, **Cumhuriyet**, 4.1.1932, s.2.; “Yeşilay Cemiyetinin Vekil Bey Şerefine Verdiği Ziyafet”, Yeşilay Cemiyeti tarafından

26.11.1937'de Yeşilay Kurumu Senelik Kongresi'ni yapmıştı. Eminönü Halkevi'nde yapılan Kongre'ye Kurumun İkinci Başkanı İbrahim Zati başkanlık etmişti. Bu Kongre diğer senelere göre çok kalabalık olmuş, Umumi Katib Doktor Fahreddin Kerim bir senelik icraatı anlatmış, senelik vezne raporu da okunmuştu. Dr. Zati İlmi Görüşlerle Alkolizmi anlatmıştı. Dünyada içki fiyatları, alkolden gelen hastalıklar, veraset babalarından gelen meyiller gibi konulara açıklık getirmişti. İbrahim Zati alkolün vücudu ısıtmadığını tersine iş göremez ve uyuşuk hale getirdiğini ifade etmişti. Mazhar Osman Bey ise, alkol hakkında açıklama yaptıktan sonra, eroine karşı mücadele halinde olunmasına rağmen gençlik arasında bu beyaz tozun revaçta olduğunu, hâlihazırda Bakırköy Akıl Hastanesinde 200 gencin tedavi görmekte olduğunu, devletin bunlar için senede 35.000 Lira masraf ettiğini anlatmıştı. Ailelerin ve okulda öğretmenlerin bu toza karşı çok dikkatli olması gerektiğini, tedavi ettiklerinin dahi dört ay içinde tekrar alıştıklarını bundan kurtulmanın yegâne yolunun bu tozu satanlarının kökünü kurutmak olduğunu söylemişti. "Hükümet, beyaz zehir satanlara bir sene hapis 500 Lira para cezası veriyor. Kaç kere teklif ettim. Hiçbir netice çıkmadı. Bu zehri satanlar linç edilmeli" diyordu.³⁰

Yeşilay'ın senelik Kongresi 4.12.1938'de saat 13:30'da Eminönü Halk Evi Konferans Salonu'nda yapıldı. Kürsüye gelen Genel Sekreter Dr. Fahrettin Kerim Gökay, senelik faaliyet raporunu okudu. Bu raporda İnhisarlar İdaresinin içki raporlarından şikâyet etti. Bundan sonra söz alan Bayan Safiye Hüseyin, Avrupa'da içki düşmanlığı ile yapılan mücadeleleri, içki kullanmamanın faydalarını misallerle söyledi. Safiye Hüseyin'den sonra kürsüye gelen Tahsin Hamdi kurumun bir senelik hesap özeti okudu. En son söz alan Prof. Dr. Mazhar Osman'da şunları söyledi:

"İnhisarların içkiye ait reklamlarından şikâyet eden arkadaşım Fahrettin Kerim'in sözlerine tamamen iştirak ederim. Memleketimizde yetişen üzümler bize yetişemediği halde bunlardan şarap yapılmaktadır. Üzüm faydası cihetinden fevkalade bir gıdadır. Fakat şarap haline getirildiğinde gıda tamamen bir mazarrata dönüşmektedir. Biz şaraplarımızı, içkilerimizi propaganda edeceğimize üzümlerimizi propaganda etsek muhakkak ki hem manen hem de maddeten kârlı olur. İçki her bakımdan düşmanın mahvına yürüyen bir düşmandır". Prof. Mazhar Osman daha sonra sözlerini beyaz zehir olan eroine sarf etmiş: *"Beşeriyetin baş düşmanı olan bu zehirle hükümet çok şiddetli mücadele etmektedir. Bu sayede memleketimizde bu zehrin faaliyeti azalmıştır. Böyle olmakla beraber gene bu zehrin faaliyetine tesadüf etmekteyiz. ...Eroin iptilası daha fazla kültürü nakıs olan kimselerde fazla müşahade ediliyor."* Bundan sonra kongreye ait müzakerelere geçilmişti. Önce Cemiyetler Kanunu, aynı gaye üzerinde iki cemiyetin bulunmamasını amir olduğundan İçki Düşmanı Gençlik Teşekkülünün Yeşilay Kurumu ile birleşmesi hakkında teklif kabul edilmiş, Reis-i Cumhura, Başvekil'e, Dâhiliye Vekiline ve Parti Genel Sekreterliği'ne Sıhhiye Vekiline tazim telgrafları çekilmiştir. Gençleri sigaradan uzaklaştırmak için kurumun faaliyete geçmesi hakkındaki teklif de dikkate alınmış, ancak bu teklifin yazı ile Genel Merkeze yapılması uygun görülmüştür. Müzakerelerin ardından gizli oyla yeni İdare Heyeti oluşturulmuştu. Bunlar Başkan Prof. Dr. Mazhar Osman, Umumi Katib Prof. Dr. Fahrettin Kerim, İkinci Başkanlar Safiye Hüseyin, Doktor Zati, Veznedar Tahsin Hamdiydi.³¹

dün şehrimize gelen Dahiliye Vekili Şükrü Kaya Bey şerefine Tokatlıyan'da ziyafet verildi., **Cumhuriyet**, 31.03.1933, s.1,5.

³⁰"Yeşilay Kongresi", Dr. Mazhar Osman, Velileri, Muallimleri ve Bütün Gençliği Beyaz Zehirle Mücadeleye Davet Ediyor", **Cumhuriyet**, 26.12.1937., s.2.; 17.4.1937'de Yeşilay Kurumu Fransız tiyatrosunda sanatçı Sadi ve arkadaşları tarafından İbnürrefik Ahmet Nuri'nin Sekizinci Piyesi temsil edilecekti. Yeşilay ülkü severlerinin temsile destek vermeleri bekleniyordu. "Yeşilay Menfaatine Verilecek Müsamere", **Cumhuriyet**, 16.4.1937, s.6.

³¹"Yeşilay'ın Kongresi" Dün Yapılan Umumi Heyet Toplantısında İnhisarlar İdaresinin İçki Reklamları Uzun Şikayetlere Yol Açtı, **Cumhuriyet**, 4.12.1938, s.1.,3; "İzmit'te İçki Düşmanı Bir Meyhaneci", **Cumhuriyet**, 1.2.1938., s.6. Haberde yıllardır bu işin içinde bulunmasına rağmen hiç içki içmediğini söyleyen meyhanecinin Yeşilay'a kayd olmak istediğini, kayd olması halinde ne isterlerse yapmaya hazır olduğunu anlatıyor. Şahsın talebi Yeşilay'a üyelik şartlarına uymadığı için kabul edilmemekle beraber Kongre'de okunmuş ve kendisine teşekkür telgrafi gönderilmiştir. "İzmit'te İçki Düşmanı Bir Meyhaneci", **Cumhuriyet**, 1.02.1938, s.6.

Yeşilay'ın faaliyetlerini azimle yürüttüğü bu yıllarda Yeşilay'ın üye sayısı ile uyuşturucu kullanımının artış oranı mukayese edilerek eleştirildiği de görülmektedir. Yazıda gençlerin ve genel olarak insanların vakit geçireceği mekânların olmaması ve buna dayalı alışkanlıklar kazanılamadığı için insanların kötü alışkanlıklara yöneldiği ifade edilmektedir. Bu durum şimdilik afet seviyesinde değildir. Bununla birlikte şimdiden önlemler alınmalıdır aksi halde ıstıraplı bir dert ile baş başa bırakılmış olurlar, denilmektedir.³²

Fahrettin Kerim Gökay, 11 Mart 1945 Pazar günü; “Ulus sağlığı davası olarak tanınan Yeşilay ülküsü 25 yıl önce memleket simasında ümit ve iman remzi olan bir hilal şeklinde belirmiştir” demiştir. Gökay, Fahri Başkan Prof. Dr. Mazhar Osman'ın etrafında toplanan bir grup memleket aydınının kurduğu bu teşekkülde ilk günden beri görev almış bir kişi olarak müstesna bir övünç duyduklarını kaydetti. Gökay, Yeşilay davasının önemine vurgu yaptı. Yeşilay davası kazanırsa İhisarlar Bakanlığı'nın (Tekel) geliri sıfıra inecek, fabrikaların bacalarından duman çıkmayacak, leylekler tüneyecekti. Adliye koridorlarında sarhoşluktan doğmuş cinayetler görülmeyecek, yeni meyhaneler açılmayacaktı. Rakamlara bakıldığında Türkiye'de içki sarfiyatında bir artma olduğu, 1935'te nüfus başına 230 gram olan alkol sarfiyatının 430 gramı bulduğu fakat bu nispetin diğer memleketlere nazaran az olduğunu ifade etti. Fransa'da nüfus başına 12-13 litre içki düşmekteydi. Gökay, Yeşilay'ın günün davası değil, yarının ve geleceğin problemi olduğunu, yasak kanunları ile içki yasağı takibatından büyük neticeler çıkacağına inandığını ifade etti. Yeşilay gönülleri kazanarak ve özellikle içki düşmanı bir genç nesil yetiştirerek hedefine varabilirdi.

Gökay'a göre asırlarca mey ve ney hayatın ayrılmaz parçası olarak görülmüştü. Vatandaş ihmallerin mirası üzerine teselliyi akşamcılıkta aramaktaydı. Bunlar Türk beynini yakıp kavuruyordu. Çeşitli bar ve meyhaneler gençliği zehirliyordu. Bu hava ve şartlar içerisinde Yeşil Ay'ın sesi yükselmiş, ilmi araştırmaları, yazıları, konferansları, kongreleri, çeşitli irşat hareketleri teşebbüsleri ile içkinin, uyuşturucunun bir millet ve nesilde yaptığı fenalıkları ortaya koymuştu. Çalışmasında demagojiye sapmaması, ilim ve fennin gösterdiği açık yollardan sapmaması ile milletin ve şeflerin teveccühünü kazanmıştı. Gençler Yeşilay'ı benimsemişlerdi. Onun bayrağını mukaddes bir emanet halinde birbirlerine devrediyorlardı. Yeşilay huzurunda yetişen millet ve memleket çocukları her gittikleri yerde çevreleri için birer aydınlık mihrakı oluyorlardı. Yeşilay huzurunda yetişen millet ve memleket çocukları her gittikleri yerde çevreleri için birer aydınlık mihraktılar. Kafaları ayık, iradeleri sağlam olan bu temiz mayalı açık yürekli çocuklar, her gittikleri yerde birer aydınlık mihraktılar. Vazife severlikleri, titizlikleri, gayretleri ile evlerinin ve çevrelerinin teveccühünü kazanıyorlardı. Genç nesil kendini, spora kitaba veriyordu, akşamcılık can çekişmekteydi. Alkolü bir devlet geliri olarak halen muhafaza eden hükümet bir taraftan yüksek zehirli içkilerden milleti korumak için tedbirler alıyordu. Çeşitli fabrikalar yanında bir de meyve suyu enstitüsü kuruluyordu. Uyuşturucu zehirlere karşı Yeşilay'ın açtığı savaş hükümetçe azami müzaheret ve himaye görmüştü. Yeşilay memleketin ekonomik kalkınmasına da rehberlik etmişti.³³

Yeşilay Cemiyeti'nin 33. Kongresi 16.5.1953'te Etibba Odası Salonu'nda saat 15:00'te yapılmıştı. Cemiyetin bütçesi 1113 Lira 45 Kuruş'tu. Raporların tenkidine geçildiğinde sözü Yüksek Mimar Sedat Çetintaş alarak; “Yeşilay mensupları hüsnü niyet sahibi insanlardır. Ancak çalışmalar doğru yolda değildir. Yeşilay kısırdır, inkişaf kabiliyeti de yoktur. Bunun sebebi de demokratik bir tüzüğün olmayışıdır. Halkımız çok içiyor”, dedi. Yeşilay Genel Başkanı ise senede 10 milyon içki içildiğini söyledi.³⁴

³²“Mühim Bir Cemiyet Derdi”, **Cumhuriyet**, 7.1.1941. s.1.

³³Fahrettin Kerim Gökay, “Kutlu Bir Yıldönümü Yeşilay 25 Yaşında”, **Cumhuriyet**, 10.3.1945, s.2. Yeşilay Cemiyeti'nin kuruluşunun 25. Yıldönümü 11.03.1945 günü Eminönü Halkevi'nde büyük bir törenle kutlandı. Törende Vali ve Belediye Başkanı Lütfi Kırdar, Vilayet ve Şehir Erkânı, basın ve Cemiyet temsilcileri ile kalabalık bir Yeşilaycı kitlesi hazır bulundu. Taksim abidesine çelenk konuldu. Öğleden sonra da Tokatlıyan Salonlarında bir çay ziyafeti verildi. “İçki Düşmanları Yeşilay Cemiyeti'nin 25.Yılı Dün Büyük Törenle Kutlandı”, **Cumhuriyet**, 12.03.1945, s.1.,3.; “Milli Şefimizin Yeşilay'a İltifatları”, **Cumhuriyet**, 14.03.1945, s.2.

³⁴“Yeşilaycılar Hararetle Bir Kongre Yaptılar”, **Milliyet**, 17.5.1953, s.1.

19.11.1961'de Çağaloğlu'nda Etibba Odasında düzenlenen Cemiyetin Genel Kongresi'nde İdare Heyeti tarafından bahsedilen 57 bin liralık pul yolsuzluğu ve bazı iddialar yüzünden hadiseli oldu. Saat 17:30'dan sonra başlayan kavgaya polis çağrıldı. İdare Heyeti raporunda Eski Genel Başkan ve İdare Heyeti üyelerinden bazıları üzerinde hesabı devredilmemiş pullar için icraya başvurulduğu, gerekirse dava açılacağı belirtilmişti. Tenkitler kısmında söz alan Polatlı delegesi Nail Naci Öz'ün itham edici konuşmaları kavgaya yol açtı. Yumruklaşmalar ve şiddetli hakaretler zorla yatıştırıldı.³⁵

Yeşilay Cemiyeti 1962'de yaptığı açık oturumda Türkiye'deki içki üretiminin son yirmi yılda yüzde 750 arttığını bildirdi. Hiç kimsenin sigara içmeye cesaret edemediği açık oturumda Yeşilay Cemiyeti Genel Başkanı Yusuf Ziya İnan; "Memleketimizde büyük bir alkol problemi var. 1938'de 17.5 milyon liralık içki üretilmişken bu rakam 1960'da 1 milyarın üzerine çıkmıştır" dedi. Genel Başkan yalnız 1962 yılında içkiden 661 erkek ve 109 kadının tedavi edildiği, Eskişehir'de 203 kişinin alkolden çıldırdığını bildirdi.³⁶

Yeşilay, Başkanı Abdülkadir Karahan ise, içki fiyatlarına yapılan zammı az buldu. Bu bakımdan hükümete müteşekkir değiliz. İçkinin lüks meta olarak kabul edilmesi ve maliyet fiyatının dört misline satılması gerektiğini savundu.³⁷

4. Yeşilay'ın Uluslararası Faaliyetleri

Yeşilay Cemiyeti, Uluslararası İçki Düşmanları Birliği ile iletişim ve İşbirliği içerisinde bulunmuş, Kongrelerine katılmış, Kongre'nin Türkiye'de gerçekleşmesine destek olmuştur. Böylece uluslararası platformda Türkiye ve Doğu ülkeleri de temsil edilmişti. Yeşilay Cemiyeti'nin ilk başkanları Psikiyatr oldukları için Akıl Sağlığını Koruma Cemiyeti ile Yeşilay Cemiyeti aynı Başkanlar tarafından yönetildiği gibi bağımlılık yapan maddelerin akıl sağlığına zarar vermesi açısından her iki kurumun amaçlarına yönelik çalışılmıştır.

Türk Akıl Sağlığını Koruma Cemiyeti Başkanı ve Yeşilay Genel Sekreteri Fahrettin Kerim Bey ile Türk doktorlar Roma'da Uluslararası Akıl Sağlığını Koruma Kongresi'ne katılarak İstanbul'a dönmüşlerdi. Fahrettin Kerim Bey, Roma'dan sonra Viyana'ya uğramış, klinikleri özellikle aklıye kliniklerini, terk edilmiş çocuklar ve suçular kliniklerini ziyaret etmiş, Viyana'daki İçki Düşmanları Cemiyeti ile temaslarda bulunmuştu. Viyana'daki İçki düşmanları, Türk İçki düşmanları şerefine bir akşam toplantısı düzenlemiş, duvarlar Yeşilaylarla süslenmişti. Cemiyet üyeleri Türkçe Yeşilay marşını hep birden söyleyerek sürpriz yapmışlar, Fahrettin Kerim Bey de bir konferans vermişti.

Roma'da Kongreye katılan Türk doktorlara, Roma Genel Valisi Prens Kolona tarafından mükellef bir ziyafet verilmişti. İtalyan aklıyeciler de Türk murahhaslar şerefine ziyafetler vermişti.³⁸

Harp Sonu Dünyasının alkolizm durumunu incelemek üzere Fahrettin Kerim Gökay, 3-5 Eylül 1946'da Brüksel'de toplanan Uluslararası Antialkolizm Kongresi'nde Türkiye'yi temsil etmişti. Kongre'de, Belçika, Hollanda, İsveç, Norveç, Finlandiya, Polonya, Çekoslovakya, Yunanistan, Lüksemburg, Danimarka muhtelif İsviçre kantonları ile Türkiye'nin alkolizm durumu değerlendirilmişti. Gökay, hükümetin Yeşilay'a olan yardımıyla gençliğin içki aleyhindeki çalışmalarını okudu. Yayınlarını ve afişlerini dağıttı. İttifakla takdir toplayan çalışmalara, ülkelerin delegeleri ilgi gösterdi. Kadınlar ve gençler arasında aperatif, kokteyl ve buna benzer içkilerin yayılması bazı yerlerde alkolün bir gıda gibi görülmesi uzun tartışmalar yarattı. Alkolün ahlak ve seciye bakımından ülke gençliği üzerinde yaptığı tesirler, kazalarda alkolün rolü, uluslararası gençlik kampları, meyve suyu üretimi ve eğitime yönelik propaganda araçlarını incelemek üzere komisyonlar teşkil edildi. Almanya'nın Uluslararası Kuruluşu kabulü uzun münakaşalara sebep oldu. Almancanın konuşma dili olarak kabulü dahi Genel Kurul'da uzun

³⁵"Yeşilay Kongresi'nde Dün Kavga Çıktı", **Milliyet**, 20.11.1961, s.5.

³⁶"Son 20 Yılda İçki Üretimi %750 Arttı", 26.2.1962., **Milliyet**, s.2.

³⁷"Yeşilay Genel Başkanı Zamları Az Buldu", **Cumhuriyet**, 1.3.1963., s.1.

³⁸"İçki düşmanları arasında dostluk", Viyana'daki İçki Düşmanları Türkçe Marş Söylediler, **Cumhuriyet**, 12.10.1933, s.5.

tartışmalar yarattı ve kabul edilmedi. Polonya delegesi, Almanların Varşova’da yaptığı tahribat üzerine fotoğraflarla uzun bir konferans verdi. Türkiye, İsveç ve İngiliz delegelerinin teklifiyle konunun değerlendirilmesi harpten sonraya ve Almanya’nın talebine bırakıldı. Gelecek Kongre için Çekoslovakya delegesi Prag için hükümetinden aldığı yetki ile Prag’ı teklif ettiyse de İsviçre delegesi Rus nüfuzu altındaki Prag’da söz hürriyeti olamayacağı için İsviçre’yi teklif etti ve İsviçre kabul edildi. İcra delegesi 1947’de Stockholm’de toplanacaktı. Merkezi Lozan’da bulunan Uluslararası Büronun statüsü gözden geçirildi. Dokuz kişilik yönetim kurulunun seçimi konuşuldu. İngiliz, Fransız, İsveç, Finlandiya, Amerika, İsviçre, Felemenk delegeleri ve Birleşik Kadınlar teşkilatından birlikler seçildi. Slavları ve Şark milletlerini temsil etmek üzere Çekoslovakya’nın teklif edilmesi üzerine Gökay, Çekoslovakya’nın Şark milletlerini temsil edemeyeceğini söyledi. Durum incelendi. İcra Komitesi toplandı. Bütün Şark milletlerini temsil etmek üzere Yönetim Kurulu’nda Türkiye’ye yer ayrılmasına karar verildi. Genel Kurul’da bu karar ittifakla kabul edildi. Bu mevkiye Fahrettin Kerim Gökay Bey seçildi.³⁹

Gökay, Kongre vesilesi ile çıktığı seyahatte İtalya, İsviçre ve Fransa’da Türk tütününe karşı gösterilen ilgiden duyulandığını anlatmaktadır. Gökay, sigarayla ilgili olarak alkol gibi doğrudan doğruya içtimai zararı olmadığı için şiddetli mücadeleye taraftar olmadığını söylemiştir. Tekel İdaresi’nin alkol propagandası yapmamak şartı ile içeride ve dışarıda sigara satışına karışmadıklarını ifade etmektedir. Gökay, seyahat notlarında dünyaya huzur getirebilmek için psikopat ve mütereddi insanların tasallutundan korumak gerektiğini bunun da ancak temiz nesillerle mümkün olabileceğini yazmaktadır. Özellikle kadın bünyesi gibi hormon dengesi ufak bir sarsıntı ile bozulabilen uzviyete bir şarap, viski ve çeşitli içkiler sokmak yaşayanı da geleceği de bedbaht etmek anlamına gelir demektedir.⁴⁰

Uluslararası Antialkolizm Kongresi 1956’da İstanbul’da yapılacaktı. Kongre hazırlıklarına Vali ve Yeşilay Fahri Başkanı Gökay başkanlığında bir yıl önceden başlanmıştı⁴¹. Kongre ile ilgili bir rapor ve Cemiyet’in Başvekâletten talepleri Yeşilay Cemiyeti Genel Başkanı Dr. Şükrü Hazım Tiner ve Genel Sekreter Vecihi Divitçi imzası ile Başvekil Adnan Menderes’e sunulmuştu. Rapora göre Kongre’nin Türkiye’de yapılması Türkiye ve dünya üzerinde olumlu ses getirmişti. Kongreye Cumhurbaşkanı, Bakanlar, İlim Dünyası ile Gazeteciler büyük ilgi gösterirken, ABD Başkanı Eisenhower telgraf göndermişti. Kongre delegeleri içki karışıklığı davasının sürdürülebilmesi için devletin, halkın ve ferdi bağışçıların maddi desteklerinin önemli olduğunu belirtmişlerdi. Çeşitli ülkelerde olduğu ve Türkiye’de bazı cemiyetlerin de yaptığı üzere Posta İdaresi’nde Yeşilay pullarının sattırılması, memlekette tanıtımının yapılması ve elde edilen gelirlerle bir rehabilitasyon merkezinin kurulması Cemiyetin amacına büyük hizmet olacaktı. Böylece devlet bütçesine de yük olunmaktan kurtulacaklardı. Yılbaşı (30-31 Aralık ve 1 Ocak) günlerinde, bu günler müsait olmadığı takdirde Gençlik Bayramı’nda (18-19 Mayıs) Cemiyetin pullarının iç ve dış bütün haberleşme zarflarına yapıştırılması ile ilgili olarak Millet Meclisine bir Kanun teklifi yapılması aynı yazıda Başvekil Adnan Menderes’ten talep edilmişti.⁴²

³⁹BCA, 490.1.0.0/597.65.4/18.10.1946, Yeşilay Başkanı, Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay’ın CHP Genel Sekreteri Hilmi Uran’a yazdığı rapor.; Gökay’ın, Brüksel’deki Uluslararası İçki Düşmanları Kongresine giderken yaptığı yolculuk, Harp Sonrası Avrupa’ya dair gözlemleri, Kongre’de konuşulup tartışılanları anlattığı seyahat notları Yeşilay Cemiyeti tarafından Kirli ve Dertli Avrupa adıyla Yeşilay Gençlik Şubesi tarafından basılmıştır. Gökay, bu seyahatinde şehirlerin akıl hastanelerini ziyaret etmiş ve alkol karışıklığı ile ilgili durumlarını da yorumlamıştır. Fahrettin Kerim Gökay, **Kirli ve Dertli Avrupa**, İstanbul, Kader Basımevi, 1947.

⁴⁰Gökay, Kirli ve Dertli Avrupa, s.35. Gökay’ın seyahat notları gazetelerde Kongreyle ilgili verilen bilgiler ile aynıdır.

⁴¹“Beynelmilel Yeşilay Kongresinin Hazırlıkları”, **Milliyet**, 5.5.1955, s.5.; “Yeşilaycı Gökay”, **Milliyet**, 8.1.1955, s.1.

⁴²BCA.30.1.00.123.788.9.20.11.1956. Yeşilay Derneği’nin Milletlerarası Antialkolizm Kongresi ve Derneğin faaliyetleri hakkında Başbakanlığa yazdığı yazı; Kıbrıs’a yardım pulunun tedavülde kaldığı sürece Türkiye Yeşilay Cemiyeti pullarının satışının serbest bırakılması hakkında kararname. BCA.30.18.1.2.191.81.4.31.12.1965

12.7.1958'de Lahey'de toplanan Uluslararası Yeşilaycılar Konferansı için Lahey'de 22 memlekete mensup 1300 delege toplandı. Üç yılda bir tekrarlanan kongreye Türk delegeler de katıldı. 1851'de Birleşik Amerika'da alkolle mücadele için kurulan teşekkülün gayeleri arasında ırk ayrılıklarının yok edilmesi de bulunmaktaydı.⁴³

1960'da Yeşilay Cemiyeti'nin, Merkezi İsviçre'nin Lozan kentinde bulunan Bureau International Contre L, Alcoolisme(Uluslararası Alkolizmle Savaş Birliği) ile işbirliği yapmasına Bakanlar Kurulu Kararı ile izin verilmişti.⁴⁴

Yine 1960'da Stocholm'de yapılan Beynelmilel Kongre'ye Türkiye ile ilgili bir rapor götürülmüş ve 4 kişi görevlendirilmişti. Genel Başkan Vecihi Divitçi Türkiye'nin özellikle Gençler konusunda birçok Avrupa ülkesinden ileri olduğunu söyledi ve bu tespiti yabancı ülkelerin ifadelerine atfen yaptığını bildirdi.⁴⁵

International Temperance Association(Uluslararası İçki Karşıtları Birliği) 1961'de Türkiye Yeşilay Cemiyeti Genel Merkezi'ne bir projeksiyon makinesi bağışlamış, cihaz her türlü vergiden muaf tutulmuştu.⁴⁶

1968'de Yeşilay Cemiyeti'nin Merkezi İsveç Stockholm'de olan International Organization of Good Templars (IOGT) adlı teşkilatla işbirliği yapmasına Bakanlar Kurulu Kararı ile izin verilmişti.⁴⁷

5. Yeşilay Gençler Kurumu

Yeşilay ve Türkiye İçki Aleyhtarı Gençler Kurumu her yıl olduğu gibi bu yıl da 17 Mayıs Pazar günü saat 14:00'te azaları ve tanıdıkları ile Tepebaşı Şehir Tiyatrosunda bir müsamere verecek, çocuklar tarafından Zeybek oynandıktan sonra Cumhuriyet Gençler mahfili iki perdelik bir operet temsil edecekti.⁴⁸

Yeşilay Gençler Kurumu 9.11.1936'da Halkevi Konferans Salonu'nda toplanarak yıllık Kongresini gerçekleştirdi. Kongreyi Prof. Dr. Fahrettin Kerim açtı, Türk gençliğini içki ile mücadeleye davet etti, bu mücadelede ihmale katiyen yer olmadığını söyledi. İçki taraftarlarının yaptığı propagandanın çok geniş olduğunu söyleyen Kerim, Türk Gençliğini karşı propagandaya davet etti. Dilekler faslında bir Yeşilay marşı vücuda getirilmesi teklif edildi. Kongre kapanırken Atatürk başta olmak üzere devlet büyüklerine saygı telgrafi çekilmesi kararlaştırıldı. Beynelmilel İçki Aleyhtarları Cemiyeti'nden Türk Yeşilay Cemiyetine 1937'de Varşova'da yapılacak toplantı için davet geldi. Davet mektubuna göre ayrıca muhtelif milletlerden içki aleyhtarları ülkemize gelmek istiyorlardı.⁴⁹

Yeşilay Gençler Birliği 12.12.1936'da Cağaloğlu'ndaki merkezinde bir toplantı yaparak halen (İçki Düşmanları Gazetesi) adı ile çıkarılmakta olan Cemiyet gazetesinin bundan sonra daha mükemmel çıkması için sayfa adedinin artırılması ve adının Yeşilay olmasını kararlaştırmıştı. Cemiyet ayrıca bayramın ikinci günü Tokatlıyan'da saat 15:00'ten 21:00'e kadar sürecektir bir çay vermeye karar vermiş ve buna ait hazırlıkları bitirmişti.⁵⁰

⁴³“Beynelmilel Yeşilaycılar Toplantısı Bugün Başlıyor”, **Milliyet**, 12.7.1958, s.3.

⁴⁴**BCA.30.18.1.2.156.18.11.21.9.1960.**

⁴⁵“Yeşilay Başkanı Dün İzahat Verdi”, **Milliyet**, 31.7.1960., s.5.

⁴⁶**BCA.30.18.1.2.161.39.16.28.7.1961.**International Temperance Assosication adlı kuruluş tarafından Türkiye Yeşilay Cemiyeti Genel Merkezi'ne bağışlanan projeksiyon makinesinin her türlü vergiden muaf tutulması.

⁴⁷**BCA.30.18.1.2.215.10.7.3.2.1968.**

⁴⁸“Yeşilay ve İçki Aleyhtarı Gençler Müsameresi”, **Cumhuriyet**, 12.5.1936, s.2.; Cumhuriyet Bayramının fevkalade şekilde kutlanması için yapılan resmi geçite Kızılay, Yeşilay, Çocuk Esirgeme Kurumu, Türk Hava Kurumu ve milli birlikler katılacak. “Büyük Bayramımız”, **Cumhuriyet**, 25.10.1936, s.2.

⁴⁹“İçki Düşmanı Gençler Dün Halkevi'nde Yıllık Kongrelerini Yaparak Birçok Kararlar Verdiler”, **Cumhuriyet**, 9.11.1936, s.2.

⁵⁰“Yeşilay'ın Çayı”, **Cumhuriyet**, 13.12.1936, s.5.

Yeşilay Gençlik Teşkilatı Umumi Kongresi 27.11.1937'de Eminönü Halkevi'nde yapıldı. Cemiyetin bir senelik faaliyet ve hesap raporları okundu. Nizamnamenin tadili için bir teklif yapıldı. Bu konuda çalışmak üzere bir büro kuruldu. Yeni idare heyeti seçiminin ardından Kongre nihayet buldu.⁵¹

30.11.1942'de Yeşilay Kurumunun ve Yeşilay Gençlik Teşkilatının Umumi Kongreleri Eminönü Halkevi'nde ilk defa görülmemiş bir kalabalık katılımı ile toplandı. Cemiyet Başkanı Mazhar Osman, içkiyle mücadelenin giderek çetinleştiğini içki sarfiyatının çok çetin safhalara ulaştığını söyledi. Kongre başkanlıklarına Harun Kocaman, kâtipliklere Vecihi ve Sabahaddin seçilmiş, geçen yıl ölen Yeşilaycılarının hatırasına hürmeten saygı duruşunda bulunulmuştu. Yeşilay Kurumu Umumi Kâtibi Fahrettin Kerim Gökay ve Yeşilay Gençlik Şubesi Kâtibi Şerif Suner bir senelik raporu özetledi. Gençlik Teşkilatının faaliyetlerinden uzunca bahsedildi. Gençlerin her ay düzenli fikir toplantıları yaptıkları, Yeşilay mecmuasının devamlı yayınlandığı, köylere varıncaya kadar dağıtıldığı, "Alkol ve Tereddü" ve "İçki Gıda mıdır?" isimleri altında iki risalenin basılarak her tarafa yollandığı, Anadolu'nun her yanına aydınlatmak için propaganda yaptıkları geçen yıl içinde Yeşilay'ın sarf ettiği gayretlerin Büyük Millet Meclisince de takdir edilerek bütçeye Cemiyete yardım için 6 bin Lira tahsisat konulduğu ifade ediliyordu. Bu para ile İstanbul'da bir Okuma Salonu bir de içki yüzünden felakete uğrayanlar için bir Dispanser açılması düşünülüyordu. Raporlar Umumi Heyetçe kabul edildi ve İdare Heyeti'nin mesaisi takdirle karşılandı.

Çeşitli konuşmalarda içki fiyatlarının artırılması konusunda hükümete teşekkür edildi, tüketicinin çokluğuna rağmen üretimin artırılmamasını, köylere hiçbir suretle içki sokulmamasını karar altına alması için hükümetten temennilerde bulunulması istendi. Rapora göre Uluslararası İçki Düşmanları Dergisi, dünyada durumun karışık olmasına rağmen Türkiye'de Yeşilay'ın faaliyetlerinin fasilasız devam ettiğini memnuniyetle kaydetmiş, Cemiyetin kurucularına takdir ve sevgisini bildirmişti. Kongre'de bundan sonra devlet büyüklerine saygı telgrafı çekilmişti. Ölen ve ayrılanların yerine yeni kimseleri getirmek suretiyle eski İdare Heyeti yerlerinde bırakılmıştı.⁵²

Yeşilay Cemiyeti'nin Gençlik Şubesi'nin 10. Yıl Kongresi dün sabah saat 10:00'da Eminönü Halkevi'nin yeni binasında toplandı. Kongre'ye İstiklal Marşı ile başlandı, Gençlik Şubesi Reisi Profesör Fahrettin Kerim, açış nutkunda içki aleyhtarlığının memleket nüfusu, milli müdafaa ve sıhhati muhafaza bakımından ehemmiyetini açıkladı. Muhtelif raporlar okunarak, kabul edildi ve milli şefle diğer büyüklere tazim telgrafları çekilmesi kabul olundu. Bundan sonra da İdare Heyeti Seçimi yapıldı.⁵³

Yeşilay Gençler Birliğinin 15.1.1939'da saat 9:00'da yapılan senelik Kongresi'nde Fahrettin Kerim; *"Bir memleketin gençliği o memleketin en büyük kuvvetidir. Atatürk, en büyük emaneti Türk Gençliğine bırakmıştır. Gençliğin sağlam iradeli ve seciyeli olması her türlü uyuşturucu alkol ve zehirden uzak kalması lazımdır. Cemiyet doğduğundan beri bu ülkü etrafında çalışmış, memnuniyeti mucib verimler almıştır. ...Yeşilay gençleri kendi kendilerine idare ettiriyor, bu suretle sağlam iradeli, kuvvetli yumruklu, bu yumrukla her türlü yılanları ezebilecek gençler yetiştiriyor. ..Yeşilay kurulduğunda istihza ile karşılanmış, müstehziler hürriyete tecavüz edildiğini ileri sürmüşlerdi. Biz hürriyete tecavüz değil ilim ve fen ile alkolizme karşı mücadele ettik. Artık memlekette Yeşilay mesaisi bir memleket ve vatan mesaisi olarak kabul edilmiştir. Bu hususta büyüklerden de teşvik sesleri duymaktan bahtiyarız."* dedi. Ardından Umumi Katib'in raporu okundu ve raporda; "Türk Genci, ikinci vazifen alkol ve uyuşturucu maddelerden kurtulmak olacaktır" denildi. Azalar Cemiyetin verimli çalışması için tekliflerde bulundular. Dr.

⁵¹"Yeşilay Kongresi Dün Toplandı", **Cumhuriyet**, 28.11.1937. s.5.

⁵²"Yeşilaycılar Memnun", **Cumhuriyet**, 30.11.1942, s.1.,3.

⁵³"Yeşilay Gençlik Şubesi Kongresi", **Cumhuriyet**, 25.11.1940, s.2.

Fahrettin Kerim Gökay, Daimi Reis seçildi. Kongre’de Cumhurbaşkanı İnönü başta olmak üzere devlet büyüklerine saygı telgrafi çekilmesine karar verildi.⁵⁴

Yeşilay Gençlik Teşkilatı, 15.7.1940’da Prof. Dr. Fahrettin Kerim’in başkanlığında toplanarak, yaz ayı içerisinde çeşitli geziler yapılmasına özellikle Eylül’ün ilk haftasında Halkalı’da bir Üzüm Bayramı düzenlenmesine karar verdi. Amaç halk arasında yaş meyva ve üzüm suyu propagandası yapmaktır.⁵⁵

Yeşilay Cemiyeti’nin Gençlik Şubesinin⁵⁶ 10.yıl Kongresi, 24.11.1940 günü Eminönü Halk Evi’nin yeni binasında saat 10:00’da toplanmıştır. Fahreddin açış nutkunda içki aleyhtarlığının memleket nüfusu, milli savunma ve sağlığı koruma bakımından ehemmiyetini açıklamıştı. Çeşitli raporlar okunmuş, kabul edilmişti. Milli Şef ile diğer büyüklere saygı telgrafları çekilmiş ve İdare Heyeti seçilmişti.⁵⁷

9.2.1941 günü Eminönü Halk Evi’nde Yeşilay’ın Gençlik Şubesi mensupları tarafından güzel bir müsamere düzenledi. Fahrettin Kerim, kurumun gayeleri hakkında bir konuşma yaptı. Bundan sonra Yeşilay’a girmek için orta tahsil seviyesinde yüz küsur genç sahneye çıkarak doktor reçetesi ile olması hariç alkollü içkiler kullanmayacaklarına yemin etmişlerdi. Katibi Umumi Fehmi Atanc’ın bir musahabesinin ardından Yeşilay’lı gençler tarafından bir komedi temsil edilmişti.⁵⁸

Türk Gençliğini içki ve uyuşturucu maddeler iptilasından kurtararak, memlekette zinde ve çalışkan bir nesil yetiştirmek üzere kurulmuş olan bu hayırlı müessese, bugün 21.yaşını idrak etmektedir. Yirmi bir yıldır çalışan bu Cemiyet, birçok zaruretlere rağmen mütemadiyen inkişaf etmiş ve onun doğurduğu Yeşilay Gençlik Teşkilatı bu Cemiyetin müspet eserlerinden biridir. Halen bu gayretler neticesi olarak Anadolu’nun bilhassa Ankara ve İstanbul Yüksek Tahsil Müesseselerinin hepsinde birçok azaları bulunmaktadır. Bu mutlu günü Yeşilay, 4.5.941 Pazar günü Beyoğlu Fransız Tiyatro Binasında bir müsamere ile kutluyordu.⁵⁹

Yeşilay Gençlik Şubesi’nin 16. Kongresi 9.11.1946 Eminönü Halkevi salonunda yapıldı. İstiklal Marşı ile başlayan Kongre’yi Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay açtıktan sonra raporlar okundu, üyeler dileklerini sundu. Bu arada Anadolu’da daha geniş faaliyette bulunan köy enstitülerindeki çalışmalara önem verilmesi, bazı vilayetlerde şubelerin açılması, bir Yeşilay haftasının tesisi gibi teklifler ileri sürüldü ve bunlar yeni idare heyetine havale edildi. Gökay, Yeşilay’ın yurt içi ve dışında uyandırdığı çok yakın ilgiden bahsederek Yeşilay’ın verimli çalışmalarının ileride daha da artacağını söyledi.⁶⁰

Yeşilay Gençlik Şubesi Başkanlığı, Yeşilay’ın Yüksek Tahsil Gençliği arasında gördüğü samimi ilgiyi göz önünde bulundurarak yapılan ilk toplantının büyük başarı kazanması üzerine, bu

⁵⁴Kongre’de seçilen Yeni İdare Heyeti şu zevattan teşekkül etmektedir: Fehmi, Suphi, Meliha, Orhan, Abdullah, Mahmud, Gavsı, Kemal, Enver, Mustafa, Ayten, Mukib, Necmi, İhsan. “Yeşilay Cemiyetinin Senelik Toplantısı”, İntihap Neticesinde Dr. Fahreddin Kerim Gökay Gene Cemiyetin Reisliğine Seçildi, **Cumhuriyet**, 16.01.1939, s.1,5.

⁵⁵“Yeşilay’ın Teşebbüsleri”, **Cumhuriyet**, 16.7.1940, s.2.

⁵⁶“Yeşilay Gençlik Şubesi Kongresi”, **Cumhuriyet**, 17.11.1940, s.4. Yeşilay Gençlik Şubesi her sene çalışma sahalarını biraz daha genişletmekte, gittikçe dinçleşmekte ve bu teşekkül Anadolu’da kök salmış vaziyettedir. Kongre’nin kalabalık olması beklenmektedir.

⁵⁷“Yeşilay Gençlik Şubesi Kongresi”, **Cumhuriyet**, 25.11.1940, s.2.

⁵⁸“İçki Düşmanı Gençler Dün Yemin Ettiler”, Yeşilay Gençlik Teşkilatı Tarafından Tertip Edilen Dünkü Müsamere Çok Hararetle Oldu., **Cumhuriyet**, 9.2.1941. s.2.; İstanbul Belediye Meclisi dün 1941 yılı bütçesini açıklarken tahsisat içinde Yeşilay Cemiyeti’ne muavenet için 300 Lira ayrılmıştır. “Şehrin Bütçesi Adi ve Fevkalade Masraflar 12.642.088 Lira Tutuyor” **Cumhuriyet**, 19.2.1941, s.2.

⁵⁹“Yeşilay Cemiyetinin 21.Yıldönümü”, **Cumhuriyet**, 4.5.1941, s.4.

⁶⁰Yeni İdare Kurulu, Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay, Eşref Sümer, Ziya Işıldak, Cevdet Bereket, Kemal Uçgan, Abdurrahman Erginsoy, Fahreddin Mayda, Şükrü Soysal, Aydın Demirsar, Sami Çotuk, Münevver Savran, Haluk Oğuzbeyoğlu’ndan oluşmaktadır. “Yeşilay Kongresi”, **Cumhuriyet**, 10.11.1946., s.4.

mekteplerde kol teşkilatı kurulması kararlaştırmıştı. Bu maksatla Etibba Odasında⁶¹ saat 15:30'da bir toplantı tertiplenmiş, Yeşilaycı olan ve olmak isteyen herkes davet edilmişti.⁶²

İstanbul Vali ve Belediye Başkanlığına 20.10.1949'da Fahrettin Kerim Gökay tayin edilmişti. Dr. Lütfi Kırdar'ın Manisa Milletvekilliğine seçilmesi ile açılan İstanbul Valiliği'ne Gökay'ın tayini halk, talebeler ve Demokratlardan sevilen ve siyasi kimlikli olmaması sebebiyle olumlu karşılanmış⁶³ Fahrettin Kerim, Yeşilay Genel Başkanlığı ve Yönetim Kurulu Üyeliği'nden istifa etmişti.⁶⁴

Yeşilay Gençlik İstanbul Şubesi 1950'de milletvekillerine hitaben bir beyanname yayımladı. Beynamede yalnız İstanbul'da her sene 500 kişinin eroine alıştığı, ABD'den 7 federal polisin Türkiye'ye geldiği resmi rakamlara göre milletlerarası eroin satışında Türkiye'nin başta geldiği belirtildikten sonra şöyle denildi: *"Sayın Milletvekillerine: Yakında huzurunuzda gelecek olan Türk Ceza Kanunun tadili sırasında memleketimizin yüksek menfaatlerini ihlal eden suçlular arasında rejimimize aykırı yabancı ideolojiler kadar zararlı olan bütün sıhhi, içtimai, iktisadi bünyemizi yakından alakadar eden beyaz zehir (esrar, eroin, kokain, morfin ve emsali gibi zehirlerin)alım, satım ve imali gibi hususların milli savunmamızla alakalı suçlar arasına alınmasını, cezaların yurdumuzun siyasi ve coğrafi durumu göz önünde bulundurularak en medeni memleketlerdeki cezalardan kat kat fazlasıyla ve hatta herhangi bir af vukuunda dahi bu suçluların affedilmez kaydıyla şiddetlendirilmesini bu memleketin temiz evlatlarını sinesinde toplayan Yeşilay Gençliği, siz milletvekillerimizden bir vatan borcu olarak bekliyor."*⁶⁵

Yeşilay Gençlik Başkanı Cevat Geray 1954'te Finlandiya'da toplanan Uluslararası 5.İçki Aleyhtarları Gençlik Kongresi'ne katıldı. 40 kadar Gençlik Teşkilatının temsil edildiği Kongre'de, içki iptilasının gençler arasında giderek yayıldığı ve gençlerin boş vakitlerini içkisiz geçirmeleri için tedbirler alınması kanaatine ulaşıldığını söyledi. Yeşilay Gençlik Şubesi'nin özellikle okullardaki faaliyetinin takdirle karşılandığını aktardı⁶⁶.

Yeşilay Gençlik Şubesi Ekim 1954'te İstanbul'da okullarda ikişer öğrencinin katılacağı Yeşilaycı Lider Yetiştirme Kursu açmayı plânlıyordu. Alkolizm probleminin çeşitli yönleri ile inceleneceği kursun sonunda başarı gösterenlere "Gençlik Lideri Belgesi" verilecekti. Bu münasebetle 23 Ekim'de okullar, Yeşilay Şubeleri ve Cemiyet Merkezi'nde bir toplantı düzenlenecekti.⁶⁷

Yeşilay Gençlik Şubesi okullar arası satranç turnuvası düzenledi. Turnuva 25.02.1962'de sabah Cağaloğlu'ndaki lokalde başladı. Turnuvaya Teknik Üniversite, Haydarpaşa Lisesi, Robert Kolej, İstanbul Erkek Lisesi'nin üç kişilik ekipleri katıldı. Robert Kolej Erkek Lisesini takım halinde 3-0 yendi. İstanbul Teknik Üniversite ekibi de Haydarpaşa ekibine galip geldi.⁶⁸

6. Yeşilay Yönetiminde Değişim: Mübalağalı Rakamlar,

Siyasetin Etkisi ve Farklı Bir Protesto

Yeşilay Cemiyeti tecrübeli Başkan Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay'ın İstanbul Vali ve Belediye Başkanlığına atanmasından sonra Yeşilay Cemiyeti hazırladığı hayli "mübalağalı" bir broşürle İstanbul'da 100 bin eroinci bulunduğunu, kız okullarda binlerce kızın eroin çektiğini söylemişti. Olaydan haberdar olan İstanbul Valisi ve Eski Yeşilay Başkanı Gökay, gerçek dışı beyanname neşreden As Başkan hakkında gereken takibata geçilmesi için emir vermişti. Yeşilay Umumi

⁶¹Tabipler Odası.

⁶²"Yeşilaycıların Toplantısı", **Cumhuriyet**, 1.4.1949., s.4.

⁶³"Prof. Fahrettin Kerim İstanbul Valisi Oldu", **Cumhuriyet**, 20.10.1949., s.1, 4.; "Doğrusu Bu Yeşilay Bayrağı", **Milliyet**, 8.2.1956., s.1. Haberde Vali Gökay'ın camilere uzak bazı lokallerde bira dahi içirmediği, bazılarının önüne Yeşilay bayrağı dikerken bazılarının hiçbir şey uygulamamasının anlaşılır olmadığı ifade edilmektedir.

⁶⁴"Vali Yeşilay Başkanlığından İstifa Etti", **Cumhuriyet**, 29.10.1949, s.2.

⁶⁵"Uyuşturucu Maddeler Yeşilay Gençlik Şubesi Milletvekillerine Hitaben Bir Beyanname Yayınladı", **Milliyet**, 26.10.1950., s.2.

⁶⁶"Yeşilay Gençlik Başkanı Döndü", **Milliyet**, 9.9.1954. s.2.

⁶⁷"Öğrencilerden Yeşilay'a Lider Yetiştirilecek", **Milliyet**, 18.10.1954, s.2.

⁶⁸"Yeşilay Satranç Turnuvası Başladı", **Milliyet**, 26.2.1962, s.2.

Başkanı Dr. Şükrü Hazım ise broşürden habersiz olduğunu beyan etmişti. Gökay; Yeşilay başkanından durumu sorduğunu, böyle bir broşürden habersiz olduğunu ve durumdan üzüntü duyduğunu aktarmış, her halde bu yazıyı yazan genç arkadaş, davası etrafında kuvvetli tepki yaratmak için bu tarzda ifade kullanmıştır, demişti. Gökay; “Geçenlerde böyle bir şey işittiğini söyleyen bir zatın yanlışlığını yetkili makamların istatistikleri ile düzeltmişim. Hepinizi basiretli takdirine arz ederim ki İstanbul’da 100.000 eroinman her aileye birkaç tane isabet ediyor demektir. İstanbullu hemşerilerimi böyle bir ayıptan tenzih ederim. Bu işte en çok çalışmış bir adamım ve merhametsiz olduğumu da bilirsiniz. Rakamların dilini konuştururken bunun hudutlarının nereye kadar gideceğini hesaplamak lazımdır. Eroin kullanan da ticaretini yapanlar da vardır. Fakat sayısı bu kadar korkunç değildir. Muhterem arkadaşlarımın biraz fazla heyecana kapıldıklarını resmen ve memleket önünde açıklıyorum. Böyle bir iddianın aslı yoktur. Bilhassa kızlarımızı böyle bir iddiadan tenzih ederim. Diğer taraftan Emniyet verdiği malumata nazaran, 8 ay zarfında dört imalathane basılmış, 66 kilo 70 gram eroin müsadere edilmiştir. 410 kişi hastaneye sevk olunmuş, 615 kişi yakalanmıştır. 70 Esrarıcı 96 Eroinci de mahkemeye verilmiştir”⁶⁹ dedi.

Yeşilay Kurumu İkinci Başkanı Vecihi Divitçi ise; “Yeşilay Kurumu olarak eroinle amansız bir mücadele halindeyiz. Son günlerde İstanbul’da gördüğümüz bazı müessif hadiseler, bu mücadelede biraz daha gayret sarfetmeye bizi mecbur kıldı. Gazetelerin bize müzahir olmaları için matbuata durumu bir mektupla bildirdik. Yazdığım beyanname değil bir mektuptur. Mektubun içindeki rakamlarda maalesef bir daktilo hatası yüzünden mübalağalı çıkmıştır. İstanbul gibi bir şehirde 4 ton eroin kullanılmayacağı aşikârdır. Uyuşturucu maddelerle mücadele gerek resmi rakamların, gerekse matbuatın bize gösterdiği yakınlığı burada şükranla anmayı bir borç bilirim.” dedi.⁷⁰

Yeşilay’ın kuruluşunun 35. Yılı münasebeti ile 1.3.1955’te saat 17:00’de Aksaray Bulvarsaray düğün salonunda bütün üyelerin iştiraki ile bir kutlama merasimi yapıldı.⁷¹

Yeşilay’ın Kuruluşunun 40. Yıldönümü münasebeti ile Yeşilay Genel Merkezi’nde bir tören yapılmış ve Cumhuriyet anıtına Cemiyet üyeleri tarafından bir çelenk konulmuştu. Bu münasebetle 1-7 Mart günleri Yeşilay Haftası olarak ilan edilmişti.⁷²

1964’te Yeşilayla ilgili olarak İzmir CHP Milletvekili Necip Mirkelamoğlu, Adalet ve İçişleri Bakanlığınca cevaplandırılması için bir soru önergesi hazırladı, Önergede Kütahya İlinde yaptığı bir gezi sırasında halkın dini hislerinin istismar edildiğini fark ettiğini belirttikten sonra, Tavşanlı bölgesinde köylere kadar açılan Yeşilay şubelerinin hem bir partinin ocak merkezleri hem de Yeşilay’ın sembolü olan armanın yeşil renginden faydalanarak “gericilerin” faaliyet mihrakları şeklinde çalıştığından Hükümetin bilgisi var mıdır? diye sordu. “İlerici” aydınlar, muhitlerinin ağır baskısı altında kalmıştır. Halkevi’nin açılışı, Kütahya için bir ayıp sayılmaktadır. Özel İdare ve Belediye gibi devlet kuruluşları din eğitimi yapan derneklere rahatlıkla yardım ederken Halkevinin yardım talebi reddedilmiştir. Yeşilay Derneğinin köylere kadar şubeleri açılmıştır. Bu şubeler aslında bu derneğin idealleri ile hiç ilgisi ve bilgisi bulunmayan muhitlerde “müfrit, partizan, gerici” olarak tanınmış insanların teşebbüsleri ile açılmış ve bu durum üzerinde hassasiyetle durulması icap eden bir konudur, demektedydi. Yeşilay kelimesindeki yeşilin din bakımından taşıdığı cazibeyi ve dernek çalışmalarının kanun himayesinde olmasını “gericiler” rahatça kendi amaçları için kullanmaktaydılar. Öylesine ki Yeşilay Derneğinin beyaz üzerine yeşil renkli ayı yani bayrağı bile istismar edilmekteydi. Bu konuda Büyük Meclise daha geniş bilgi verecekti.”⁷³

⁶⁹“Heyecan Uyandıran Broşür”, **Cumhuriyet**, 15.10.1952, s.1.,7.; “Beyaz Zehir Hakkında Yayınlanan Beyanname”, **Milliyet**, 15.10.1952., s.2.

⁷⁰“Heyecan Uyandıran Beyanname”, **Cumhuriyet**, 16.10.1952., s.1.,4.

⁷¹“Yeşilay 35 Yaşına Bastı”, **Cumhuriyet**, 2.3.1955, s.5.

⁷²“Yeşilay 40 Yaşında”, **Cumhuriyet**, 2.3.1959., s.1.

⁷³“İrtica Yuvaları Haline Gelen Yeşilay Şubeleri”, **Cumhuriyet**, 20.6.1964. s.1, 7.

1966'da Yeşilay 46. yaşına basmıştı. Konuyla ilgili yapılan haberde Yeşilay'ın tarihi ve başarılı çalışmaları anlatılıyordu.⁷⁴

Yeşilay Cemiyetinin 51. Yılı Münasebetiyle Yeşilay Gençlik Teşkilatı Başkanı Ali İhsan Kamberoğlu bir basın toplantısı yapmış, Yeşilay'ın gayesinin sağlam ahlak, köklü ve kültürel bir seviyelenme zemini üzerinde içki ve uyuşturucu maddelerle mücadeleye devam etmek, bu zararlı maddelerin tüketim alışkanlığını kökünden kurutmak olduğunu söylemişti.

Yeşilay Cemiyeti üyeleri toplantıdan sonra toplu halde Tekel'in Saraçhane'deki Genel Müdürlük binasına giderek kapısına üzerinde; "Türk milletinin içki tüketimi ile kalkınacağına dair hüküm verenler hastasını tedavi için zehirleyen canavar ruhlu doktorlar gibidirler" yazılı bir siyah çelenk bırakmışlardı.⁷⁵

Sonuç

Yeşilay Cemiyeti ülkede bağımlılık ile mücadele amacıyla kurulmuş, savaşlardan çıkmış bir toplumun vatandaşlarını ve özellikle gençlerini sağlıklı yaşatmak amacına hizmet etmeye çalışmıştır. Sağlıklı olabilmenin temelinde ahlak eğitimi olduğu bilinci ile Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ahlak eğitimi için belirlenen prensipleri kabul edip, bu konuda hazırlanan raporu bir kitapçık olarak yayımlamış, bütün ülkede dağıtmışlardır. Zaman içerisinde okullarda farklı eğitim seviyelerinde Yeşilay kolları kurularak Yeşilay'ın tanıtımı sağlanmaya çalışılmıştır. Cemiyetin toplantıları uzun süre Eminönü Halkevi'nde yapılmıştır. Cemiyet, Köy Enstitülerinde de faaliyet göstermiştir. Cemiyetin ilk ve ikinci başkanı Psikiyatri hekimlerdir. Ülkede akıl ve ruh sağlığını korumak, bağımlılar için Avrupa şartlarında rehabilitasyon merkezleri kurmak ve bu merkezlerin şartlarını iyileştirmek için mücadele etmişlerdir.

Kurumun dünya çapındaki muadilleri (Uluslararası İçki Düşmanları Birliği gibi) ile işbirliği içinde hareket etmişler, Türkiye'yi ve Şark milletlerini temsil etmişlerdir. Cemiyetin kurucusu Mazhar Osman Usman olmakla birlikte öğrencisi Fahrettin Kerim Gökay, O'nun en önemli yardımcısı olmuştur. Gökay, İstanbul Belediye Başkanlığı ve Valilik görevine atanarak Cemiyetten ayrıldığında dahi Fahri Başkanlık mevki ile Cemiyete müdahil olmuştur. Cemiyetin Gençlik teşkilatı, Genel Merkez kadar etkin olmuş, gençler de kendi aralarında toplantılar, yarışmalar ve çeşitli etkinlikler gerçekleştirmişlerdir.

Cemiyet, Yeşilay Günleri düzenleyerek bu günlerde Yeşilay rozetleri dağıtmış, bağlarda düzenlediği Üzüm Günleri ile içki yerine üzüm tüketmenin değerini anlatmıştır. Yeşilay çayları ve Yeşilay tekne gezintileri ile çalışmalarını çekici hale getirmeye çabalamışlardır. Ülkede içki tüketimini engellemek üzere hükümetten destek almak istemişlerdir. Kongrelerinde içki ve uyuşturucu kullanımı ile ilgili sert yaptırımların gerçekleştirilmesi ile ilgili kararlar almışlardır. Ancak yaptırım güçleri yoktur. Sigaraya karşı yoğun bir propaganda olmamakla birlikte diğer bağımlılık yapan maddelere karşı etkin bir propaganda düzenlemişlerdir.

Yeşilay'da Gökay'ın fiili başkanlığından sonraki dönemde, yönetimle ilgili olarak basına birkaç tartışma yansımıştır. Bunlardan ilki İstanbul'da eroin kullananların sayılarının mübalağalı gösterilmesi olayıdır. Bu durum yönetimin "davaya" duyduğu heyecan ile açıklanmıştır. İkinci olay ise Yeşilay şubelerinin amacı dışında kullanılmaya, siyasete ve "irticaya" hizmet etmeye başladığına yönelik CHP milletvekilinin Mecliste verdiği soru önergesidir. Cemiyet, 1970'lere gelindiğinde içki tüketiminin teşvik edilmesinden rahatsızlığını göstermek amacıyla farklı bir protesto biçimi olarak Tekel Genel Müdürlüğüne siyah çelenk bırakmıştır. Esasen iki kurum da devlet desteklidir fakat Yeşilay ülkenin içki tüketimi ile ileri gidemeyeceğini ifade etmek istediğini göstermek istemiştir.

Esasen alkol ve uyuşturucu karşıtlığı ile Yeşilay'ın hep vurguladığı mesele sağlıklı bireyler, sağlıklı nesiller ve sağlıklı bir millet olarak Türk milletini korumaktır. Çünkü beden ve akıl sağlığı yerinde olmayan bünyeden sağlıklı nesiller doğamaz. Bağımlılık veren maddelerden içtimai manada her türlü bela ve felaket beklenebilir. Yeşilay yöneticileri, yurt dışı toplantılarının

⁷⁴ Erdoğan Akpınar, "Yeşilay 46.yaşına Bastı", **Cumhuriyet**, 7.3.1966., s.5.

⁷⁵"Yeşilaycılar Tekel'e Siyah Çelenk Bıraktılar", **Cumhuriyet**, 2.3.1971. s.6.

sonrasında Türk milletinin içki kullanımı hususunda batılı milletlerden sayıca daha geride olduğunu sevinçle açıklamıştır. Ancak zaman zaman ülkedeki bağımlı rakamları ile Yeşilay'ın faaliyetleri mukayese edilerek, çalışmalarının yetersiz kaldığı ile ilgili eleştirilere maruz kalmıştır.

Kaynakça

- Arpacı, M. (2015). “Türkiye’de Alkol Karşıtı Hareket (1910-1950)”. *Toplum ve Bilim*. S.134, ss.30-54.
- Atabeyoğlu, C. (Tarihsiz). “Tanımadığımız Ünlü Tanıdıklar”. Taha Toros Arşivi.
- Doğan, C. (2013). “Osmanlı Men-i Müskirat Cemiyeti ve Men-i Müskirat Kanunu”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. C.6, S.26, Bahar, ss.161-181.
- Gökay, F. K. (1937). *Atatürk Devrinde Halk Sağlığı*. Türkiye Matbaası. Ayrı Basım, ss.1-4.
- Gökay, F. K. (1939)/a. *Gördüklerim Duyduklarım*, İkinci Beynelmilel Hijyen Mantal Kongresi İhtisasları. İstanbul: Kader Basımevi.
- Gökay, F. K. (1939)/b. *Türkiye’de Gazetelere İntihar Hadiselerini Neşretmeyi Yasak Eden Kanun Tesiri Üzerine Bir Etüt, Kriz Dergisi*, 13(3)’den ayrı Basım. İstanbul: Kader Basımevi. ss.27-32.
- Gökay, F. K. (1944). *Karakterin Fert ve Cemiyet Hayatındaki Yeri*. Tıp Dünyası No.8’den Ayrı Basım. İstanbul: Kader Basımevi. ss.1-8.
- Gökay, F. K. (1947). *Kirli ve Dertli Avrupa*. İstanbul: Kader Basımevi.
- Gökay, F. K. (1948). *Sağlık Düşmanı Keyif Verici Maddeler*. Ankara: MEB
- Gökay, F. K. (1951). *Sinir Hastalıkları*, 2.Baskı, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.
- Karahanoğulları, O. (2007). Birinci Meclisin İçki Yasağı (Men-i Müskirat Kanunu). Ankara. <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/karahan/makaleler/menimuskirat.pdf>
- Gümüş, N.-Ağaçcı, L. (2018). “Sivil Toplum Örgütlerinin Pazarlama İletişiminde Sosyal Medya Kullanımı: Kızılay ve Yeşilay Üzerine Bir Araştırma”. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*. 53(2), ss.637-661.
- Saygılı, S. (1998). Mazhar Osman, İstanbul: Buğra Kitabevi.
- Usman, M. O. (1936). *Sinir Hastalıkları*, C.2., İstanbul: Kader Basımevi.
- Türkiye Yeşilay Cemiyeti Nizamnamesi (1973), İstanbul: Ahmet Sait Matbaası.
- Yalman, M. (2010). *Fahrettin Kerim Gökay’ın İstanbul Valiliği ve Belediye Başkanlığı (1949-1957)*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Yıldırım, N. (2012). “Mazhar Osman (Uzman)”, *İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., C.42, ss.189-191.

Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet

Milliyet

Review Article

Yeşilay Cemiyeti ve Faaliyetleri: Bağımlılıkla Mücadele, Sağlıklı ve Ahlâklı Nesiller Yetiştirme

Green Crescent Society and Activities: Fighting With Addiction Raising, Healthy and Moral Generations

Hatice GÜZEL MUMYAKMAZ

Dr. Öğr. Üyesi Yozgat Bozok Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD

hatice.guzelmumyakmaz@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9388-5247>

Extensive Summary

The study aims to examine the establishment, goals and activities of the Green Crescent Society from 1920s to 1960. The study is based on Republic Archives documents, newspapers, works of Doctor Mazhar Osman Usman and Doctor Fahrettin Kerim Gokay, Green Crescent Journal, brochures and research works. Green Crescent was founded on 5 March 1920 under the name of Hilal-i Ahdar. The founding purpose of the Society is to protect The Turkish Society against mental illnesses, addictive substances, to raise generations with physical and mental health. Although the religious people showed interest, the Society adopted to act completely in scientific ways and worked for health. The founder of Society Mazhar Osman and his student Fahrettin Kerim were physicians working on mental and nerveous diseases should be an important factor in this. Mazhar Osman was the founder of the first Mental and Neurological Hospital where addicts and insanity were treated.

After Mazhar Osman, his student Fahrettin Kerim undertook these duties. Fahrettin Kerim's leading character, social nature, assuming administrative duties in many areas made him stand out while following the activities of Society. According to Gokay, people went to drinking in the evenings because they had nothing to do. The government should have been more concerned with its people. For centuries, drinks and fun have been praised. Green Crescent was born in these conditions. The Society worked in collaboration with the International Anti-alcohol Association. General Presidents of The Society represented Turkey joining the Congress each year. They presented reports on the activities carried out in Turkey and had a chance to compare our country with the world. The founders of Society had a harsh discourse on substances such as alcohol, marijuana and heroin in terms of their social consequences. The Society was accepted among the organizations working for the public good in 1934. Supported by the government. However, the existence of Tekel General Directorate and sale of drinks had been one of the issues criticized by the Society.

According to Green Crescent Regulations, The aim of the Society is to combat to consumption of alcoholic beverages and drugs. For this goal, it organizes conferences, seminars, exhibitions, sports, and cultural studies. It tries to treat alcoholics and toxicants in hospitals. It helps their families about their protection and education. It cooperates foreign similar societies with support of the government. Anyone who has completed to age of 18, who has adopted the fight against

alcohol and drugs, can become a member of Society. The Society announced its voices through The Green Crescent Day, Green Crescent Badge distribution, The Grape Day, tea invitations, excursions, meetings and congress. "Drink is an enemy of health" was written in the Green Crescent Badge. The Green Crescent administration thought that the young people who wore this had a spiritual armor. New members were sworn at the meeting to avoid drinking alcohol, except for the doctor's recommendation. The drinkers wouldn't be registered to members of the Society. Although people are not members of the Society, They can be granted honorary membership with the decision of General Assembly. The Society can own real estate through purchases, donations, testaments and other means.

Green Crescent Youths were moral and trustworthy. Their consciousness were always clear as they did not drink. Branches could establish youth and women's branches attached to them. There was a youth branch in Istanbul with branch rights and Powers. Green Crescent collaborated with the Ministry of Education to raise moral youth. It accepted and distributed to moral education brochure prepared by the Ministry of Education. The moral education ranged from 7 to 20 years of age, and from Primary School to University. This education worked towards the continuation of Turkish culture and led to follow the rules set by the State. In primary schools, moral education is exemplified by good behaviors and suggestions. National, social and moral feelings are more conscious in secondary school children. In these, moral actions should be strengthened through suggestions and thinking. Self feelings of young people developed in this period. It is necessary to try to ensure that they are satisfied with their upward tendency in order to rise morality and knowledge. In schools dealing with the work, it is necessary to make moral suggestions by using every opportunity to ensure that the production is efficient and good and to raise citizens with social spirit and skillful.

It would teach the students to live clean, healthy, to know his body, to deal with mental and physical problems. Essentially with the opposition alcohol and addictive substances, It wanted to protect The Turkish nation. Because people without mental and physical health could not give birth to healthy generations. All sorts of troubles and disasters could be expected from the addictive substances in a social sense. While giving moral education to high school seniors and university students, it is necessary to include more of their thoughts and minds.

After Gökay's actual presidency a few discussion reflected to Press about the Society's management. The First was about the heroin users in Istanbul. They made the use of heroin higher than the real rate. This situation was explained with the excitement of the works. The second event was that branches of Green Crescent began to be used outside of its purpose such as politics and reactionism. Republican People's Party deputy gave a question proposal to the Assembly about the issue.

The third issue was that Green Crescent members left a black wreath at Tekel Headquarters building. The wreath was written by Green Crescent members: "Those who decide that the Turkish nation will develop with the consumption of drinks are like monstrous doctors who poison their patients for treatment".